

The Project Gutenberg eBook of Torpan tyttö II: Kuvauksia kansan elämästä, by Anton Wilhelm Lindgren

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Torpan tyttö II: Kuvauksia kansan elämästä

Author: Anton Wilhelm Lindgren

Release Date: January 10, 2011 [EBook #34908]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK TORPAN TYTTÖ II: KUVAUKSIA KANSAN
ELÄMÄSTÄ ***

Produced by Tapio Riikonen

TORPAN TYTTÖ II

Kuvauksia kansan elämästä

Kirj.

A. W. LINDGREN

Hämeenlinnassa v. 1885,
Hämäläisen osake-yhtiön kirjapainossa.

Tekijän kustantama.

Onkiveden pitäjässä pidettiin syyskäräjiä.

Se oli jälkeen edellä kerrottuja tapauksia.

Tullilan Liisa oli polisi-tutkinnossa tullut niin paljon epäluulon-alaiseksi Ruikan puupinon palosta, että hän oli haastettu oikeuteen. Vaan niin suurta syynalaisuutta ei hänestä kuitenkaan löydetty, että nimismies olisi rohjennut panna häntä kiinni.

Mutta juuri kuin käräjiä istuttiin ja asiaa tutkittiin, jossa Liisa oli vastaajana, syntyi itse Ruikan talossa tulipalo.

Tämän jutun kerromme oikeuden protokollista, niinkuin ne olemme lukeneet.

Tutkinto lakkautettiin, koska ilmoitus tuli käräjätaloon, että tämä jälkimmäinen tulipalokin oli ulkoa sytyttämällä alkunsa saanut ja että Liisan äiti luultiin siihen syypääksi.

Ei sekään palo tullut sitä vaarallisemmaksi. Olkilato tallin ja navetan välillä oli sytytetty, niin että tarkoitus kyllä oli saada koko talo poroksi. Ja siitä olisi saattanut tulla enemmän kuin aikomus olikaan. Sillä koko kylä oli yhten ryhmään rakennettu, paitse Siuron talo. Mutta kylän väki saapui pian apuun, lato hajotettiin ja kaikki muut huoneet saatiin säilymään.

Mutta kysymys nousi kohta siitä, kuka oli tulen sytyttänyt. Ja niinkuin sanoimme, epäluulo kohtasi Liisan äiteä. Hän oli nähty lähimmäisissä tölleissä Ruikan yläpuolella. Hänen oli kuultu jo sitä ennen lausuvan uhkauksia Ruikan emäntää kohtaan. Ja uhkaukset olivat juuri sen laatuaisia, jotka nähtävästi tarkoittivat paloa. Sillä ne julistivat Ruikan emännälle tulevaa köyhyyttä. Hän oli kenenkään käskemätä ja pyytämätä ollut tölliläisille avullisena perunan varsien leikkuussa ja sitomisessa. Lähimmäisestä perunamaasta oli hänen ollut mukava kenenkään huomaamata aidan ylitse pistää olkitukon Ruikan ladon nurkkaan ja siihen sytyttää tulen, niinkuin jäljestä päin nähtiin tapahtuneen.

Sekin tuli häntä vastaan todistukseksi, että hän oli ollut ensimmäisiä paikalla, kun tulipalo huomattiin, ja että hän teeskeli avuliaisuutta sammuttamisessa, vaikka hänen avuliaisuutensa oli niin ja näin ja hän jo ensimmäisen vesikorvon kannettuansa valitti väsymystä ja hiipi tiehensä.

Tästä kaikesta tuli uusi tutkinto, ja sekä äiti että tytär pantiin kiini.

Ennen käräjän loputtua Onkiveden kylässä otettiin asia oikeuden eteen.

Nimismies, joka virkansa puolesta oli yleinen päällekantaja, hankki tarpeelliset vieraat miehet.

Molemmat tulipalot, sekä puupinojen että ladon palo, tutkittiin yhdessä.

Liisaa vastaan saatiin toteen näytetyksi, että hän Ruikan tanssista pois työnnettynä oli monen kuullen lausunut ne sanat, jotka ennen olemme kertoneet. Siihen tuli vielä lisäksi, että hän pojilta porstuvassa oli kysynyt tulitikkuja. Ja lopuksi todistivat muutamat niistä nuorista miehistä, jotka olivat juosseet Liisan kotiin, että Liisa aivan samalla hetkellä näytti tulleen kotiinsa. Eikä hän oikeudessa saattanut tehdä selvää, missä hän oli viipynyt koko sen ajan, mikä oli kulunut hänen lähdöstänsä Ruikalta ja siihen, jona pinojen palo havaittiin ja hän sitten löydettiin kotoa.

Joku tiesi todistaa viimeksi senkin, että Liisan vaalean karttuunisen hameen liepeet olivat kynttilänvalossa näkyneet tummemmalta, ikäänkuin märjältä iltakasteesta niitty-polulla.

Onneksi Puolamäen Ivarille ei hänen tarvinnut tulla todistajaksi. Sillä ei kukaan huomannut hänen puhutelleen Liisaa Ruikan pihalla.

Hänen todistuksensa olisi ollut kyllinkin rasittava niihin sanoihin katsoen, jotka Liisa oli hänelle lausunut.

Mutta kun Ivar oli kohta sen jälkeen kadonnut Ruikalta ja hänen oloansa hyvin vähän siellä oli huomattu, koska hän ainoastaan hetken aikaa oli seisonut ovella; niin ei kukaan muistanut mainita häntä vieraaksimieheksi.

Itse ei hän ymmärtänyt pitää niitä sanoja niin painavina, että hän olisi katsonut itseänsä velvolliseksi mennä niitä oikeudessa kertomaan.

Kuitenkin oli ilman häntäkin oikeudessa selville tullut, ettei kukaan muu kuin Liisa ollut sytyttänynnä puupinoa ja hänen äitinsä olkilatoa.

Molemmat he kiven kovaan kielsivät koko ajan, äiti kylmällä jäykällä ja joskus pilkallisella muodolla, tytär toisinaan tulistuneena, toisinaan synkässä mielen liikutuksessa, niin että hän usein puhkesi itkuun.

Liisasta oli oikeuden protokollaan lisätty, että hän oli sievä muodoltaan, sokea varreltaan ja mitaltaan keskinkertainen.

Tuomio julistettiin ja kuului niin, että molemmat olivat havaitut kostonpyynnöstä tehneen itsensä syypääksi murhapolttoon, äidin syyllisyys katsottiin kuitenkin suuremmaksi, koska hän oli aikoja miettinyt kostoja ja vakavalla päätöksellä tehnyt pahatyönsä, jota vastaan tytär äkillisessä mielen kiihoituksessa oli rikoksensa tehnyt.

Paitsi sitä oli äiteä vastaan muitakin rikoksia ilmi tullut.

Molemmat tuomittiin kuritushuoneeseen, äiti viideksi ja tytär kahdeksi vuotta.

*****

Tärkeimpiä askeleita, mitä ihminen elämässään astuu, on epäilemättä ja varmaankin se, kun hän menee avioliittoon.

Olkoon se kumppani, jonka kanssa hän aikoo tämän liiton solmita, vaikka hänelle kuinkakin rakas — ja ehkä vielä sitä enempi — tuntuu se hetki kauhistavan juhlalliselta, jolloin tämä lupaus elin ajaksi lausutaan.

Sillä tietysti ei se ole kenellekään yhden tekevä minkälaiseen tulevaisuuteen hän sitoo kanssansa toisen ihmisen.

Ja jota tunnollisempi joku on, sitä painavampi on hänelle se hetki.

Hän asettaa tietysti eteensä kaikkein ensinnä sen kysymyksen: Onko se rakkaus, joka hänen sydämessänsä nyt kytee, kestävä koko elin ajan? Onko se rakkaus, jolla kumppani häntä lähestyy, kestävä koko elinkauden? Entä jos ajan mittaan mieli muuttuu, toisen taikka toisen, taikka molempain? Entä jos se onnellisuus, joka nyt kuvastaa heidän edessään tulevaisuudesta, muuttuu onnettomuudeksi? Entä jos köyhyys ja kurjuus astuu sen varallisuuden ja hyvän toimeentulon sijaan, jota he nyt toivovat ja odottavat?

Näitä ajatteli Marikin — ja sitä enemmän, jota lähemmäksi se hetki joutui, jolloin lupaus oli lausuttava.

Ja hän ajatteli niitä senkin vuoksi enemmän, koska hänellä mielestään oli suurempi edesvastaus kuin muilla.

Jos hän olisi ollut menevä avioliittoon jonkun vertaisensa kanssa, jonkun torpan pojan, jonka synnyntäehdot ja taloudellinen tila olivat yhtäläiset hänen kanssansa, niin hän ei olisi näitä seikkoja tuntenut niin painavasti.

Mutta hänelle oli pantu elin-ehdoksi kodollisen onnen luominen semmoiselle, jota kaikki mailma piti häntä itseään etevämpänä — joka oli rikas eikä kuitenkaan rikas.

Epäilemättä on niitä monta, jotka menevät avioliittoon, ilman pitkiä aprikoimisia, eivätkä kuvaa tulevaisuudesta eteensä mitään.

Sillä muutoin ei nähtäisi niin lukuisasti solmittavan avioliittoja, joita muutaman vuoden perästä seuraa kaikkalainen kurjuus, minkä kuka hyvään olisi saattanut jo ennakolta arvatakin. Toisia taas on, jotka niin syvältä miettivät näitä asioita, etteivät milloinkaan uskalla mennä avioliittoon.

Älköön kukaan luulko Marin olleen pahoillaan siitä että rikkaus jäi pois heidän laskuistansa. Päin vastoin oli se hänen mielestään hyvä.

Sillä se olisi tuntunut rasittavalta, jos hän olisi tullut taloon, tuomata siihen yhtä paljon kuin hänen miehensä.

Mutta hän epäili vieläkin, osaisiko Severin taipua varallisuudesta varattomuuteen. Ja hän tiesi, jollei kokemuksesta, kumminkin tunteellisesti, että köyhyys usein laimentaa ja jähdyttää rakkauden.

Vaan toiselta puolen, olihan Severinin isä aivan kuin viskaamalla viskannut poikansa hänen syliinsä. Ja vielä lisäksi oli hän vaatinut, että Mari, koska hän oli Severinissä herättänyt rakkauden, myöskin tekisi hänestä miehen.

Ja mikä vaimo, mikä neito ei iloitsisi tämän kaltaisesta luottamuksesta?

Mitä Severiniin tulee, niin ei hän näitä asioita niin syvältä miettinyt. Hänestä oli kyllä siinä, ettei mikään estänyt häntä saamasta Maria vaimoksensa.

Hän ei muistanut rikkautta eikä köyhyyttä. Hän tunsu itsessään äärettömän voiman, jolla hän raataisi maasta onnen ja tulevaisuuden itsellensä ja Marille. Sitä mahdollisuutta, että vastoinkäymiset saattaisivat tulla kukistamaan tätä onnea, ei hän tullut ajatelleeksi.

Vaikka Severinin oli tyhjästä alkaminen, oli hänellä kuitenkin yksi etu, jota ei ole tavallisilla köyhillä.

Hän olisi saanut lainata vaikka koko pitäjän rahat. Ja takaukseen hänen edestään olisi kuka hyvään ollut valmis menemään.

Semmoinen etu ei ole aina todellinen etu, vaikka se joskus saattaa olla hyväkin.

Moni on sen laatusella kanssa-ihmistensä rajattomalla luottamuksella syönyt itsensä perikatoon ja ne jotka häneen ovat luottaneet.

Tämä luottamus Severiniin ei tietysti ollut hänen oma ansionsa, vaan hänen isänsä.

Sillä Severin itse oli vielä liian nuori että kukaan olisi tietänyt hänestä päättää sitä taikka tätä.

Senkaltainen isän ansio on juuri syynä siihen, että useimmiten rikkaan ja säästäväisen isän pojasta tulee tuhlaaja.

* * * * *

Oli taas tultu uuteen kesään, vaan ei siihen aikaan, jolloin maanmiehen elovainiot ovat leikattavia niin kuin tätä juttua alottaessamme.

Nyt oli toinen aika, se jolle luonto lupaa paljon, vaan usein pettää; jolloin pihlajat kukoistavat ja linnut laulavat; jolloin oraat ovat vihantia ja apila nostaa päätänsä nurmesta; se aika jona ei vielä tiedetä tuleeko kohtuulliset sateet ja kohtuulliset poudat eloa edistyttämään vai pitkälliset sateet tai pitkälliset poudat sitä turmelemaan.

Hallakin saattaa silloin vielä olla kätkettynä jossain suolähteessä ja nousta sieltä pahoja töitensä tekemään.

Olemme usein kummastelleet, miksi ei maanmies siihen aikaan ole iloinen ja tyyväinen muodoltansa, koska linnut ilmassa, kalat meressä ja eläimet kedolla ovat iloisia.

Tähän sanomme sen vastauksen, että jos kaikki onkin lupaavaa, niin ei kaikki pidä lupaustansa. Ja hän tietää kokemuksesta, ettei hänellä ole aikaa olla tyyväinen ennenkuin kaikki ovat ladossa ja aitassa, mitä latoon ja aittaan on toivottu.

Hänellä en vasta silloin syytä olla tyyväinen — jos on syytä — kun aurinko nousee myöhään ja laskee varhain; kun pääskynen muuttaa pois hänen kattonsa räystäään alta ja laulu linnut kuukausia sitten ovat vajenneet.

Mutta nuoret, jotka eivät ole kokeneet onnen vaihtelevaisuutta, ovat iloisia silloin kuin linnutkin laulavat.

Mari oli nyt emäntänä Tuominiemen talossa ja Severin oli isäntä. Tosin oli se vain arenti-talo. Ja tavallista on se luulo, että jokainen viljelee mieluisesti ainoastaan omaa maatansa.

Mutta nyky-ajan maanviljelijät ovat niin hartaita ammatissaan, että se on heille yhden tekevä kenenkä maan he saavat käsiinsä. He vääntävät, karhivat ja kyntävät sitä yhtä halukkaasti kuin jos se olisi heidän omansa.

He tietävät, että maa, vaikka se olisi omaakin, ei kasva mitään, jollei siihen panna ahkeraa työtä. Ja taas toiselta puolen tietävät he, että kun maata muokataan, palkitsee se työn tekiänsä, vaikka se lainamaatakin olisi.

Tämä rakkaus maahan on syntynyt meillä luullaksemme vasta viime aikoina. Se on maanviljelyskoulujen vaikuttama.

Sillä ei kaikilla, jotka maanviljelyskoulua käyvät, ole toivoa saada omaa maata pidelläkseen. Mutta he pitelevät, niinkuin sanoimme, halusta kenen maata hyvänsä.

Severin oli saannut haltuunsa Tuominiemen arenti-talon viime Maarian päivästä. Kohta sen jälkeen oli hän viettänyt häitä Marin kanssa ja vienyt hänen uuteen taloon emännäksi.

Tuominiemi oli oikeastaan kruunun virkatalo. Se oli ollut viimeksi herrasmiehellä, joka hänkin oli siihen paljon työtä tehnyt. Hän oli pannut maat vuoroviljelykseen ja tuhlannut koolta varoja tekolannoitus-aineisin.

Mutta hänelle tapahtui, niinkuin joskus tapahtuu muillekin, että hänen täytyi luopua talosta, ennenkuin hän sai nauttia hedelmiä työstänsä ja uhrauksistansa.

Uusiin perinpohjaisiin muutoksiin on nimittäin ryhdyttävä varovaisuudella, ettei horjahdeta tieltä ojaan.

Herrasmiehen vahingot tulivat kuitenkin Severinin hyödyksi. Sillä mahdollista on että hän muuten

olisi saanut mennä samaa tietä.

* * * * *

Oli iltapuoli, niinkuin sanoimme, sillä vuoden ajalla, jona päivät alkavat tulla hyvin pitkiksi ja yöt hyvin lyhykäisiksi. Aurinko oli jo laskun puolella. Ilmassa liikkui hienoa savua, jota päivän vieno tuuli ei ollut saanut hajoamaan. Se tuli talon kytömaasta, jota Severin oli palkkamiestensä kanssa polttelemassa ja josta hän ei vielä kukaan ollut palannut.

Nuori emäntä oli toimesta karjapihassa, johon lehmät oli tuotu haasta. Niissä oli kaksi hänen kotoansa Puolamäestä. Ne hän vanhan tuttavuuden vuoksi itse lypsi. Ostolehmät ja mitä Severin oli kotoansa saanut, tulivat palkkatyttöjen osaksi. Talon kissa liikkui sekin emännän lähellä, odottaen osaansa ehtoomaidosta. Talon koira oli miesten kanssa kytömaalla.

Kaikki oli tässä talossa nuorta: isäntä ja emäntä, kissa, koira ja karja. Eipä kummaa että koko talon yli oli ikäänkuin levinnyt runollinen vaippa.

Nuori emäntä oli tarkka maitokamarissa. Sinne kannettiin, mitä oli lypsystä saatu — ja koottiin puhtaisiin kehloihin. Näitä askareita piti Mari miltei tärkeimpinä.

Marin maitokamari oli avara huone. Hän tahtoi sen niin, ettei se tulisi umpihenkiseksi. Usein hän sitä tuuletti, pitämällä akkunoita auki. Mutta kytömaan savu, joka muutoin ei hänen mielestään ollut katkeraa, oli hänen maitokamarillensa haitaksi. Vaan verhoilla, joita hän levitti akkunain eteen, koetti hän estää sitä tunkemasta huoneeseen.

Näissä toimissaan odotti hän Severiniä. Ehtoollinen oli pöydässä valmiina.

Severin tulikin, kasvonsa ja mekkonsa ihan savustuneina.

Mutta kun Mari kuuli miesten puheen pihalla, juoksi hän Severiniä vastaan, ettei hän toisi savun hajua maitokamariin. Vaan Severin oli jo ennättänyt porstuaan ja kiepasi Marin syliinsä.

"Nyt kai olet hyvin väsyksissä, Severin."

"En niinkään. Vielä minun tekisi mieleni rannalle, kun ilta on niin ihana, — tuletkos, Mari?"

"Tulen ainakin. Mutta ehtoollinen on valmis, ja väkikin on ateriansa ansainnut. Mennään ehtoollisen jälkeen. Silloin on ilta vielä ihanampi."

"No mennään."

Rannalle ei ollut pitkä matka, tuskin kiven-heittoakaan.

Sinne teki Marin usein mieli, mutta aina ei hän sinne kerinnyt.

Lukiallemme kuulunee oudolta täällä Hämeessä, kun maanviljeliä rakastaa järvenrantaa niin paljon, että hän sinne pyrkii väsyneenäkin päivän töistä.

Tosin nähdään jokaisen rakentavan — jos suinkin mahdollista on — asuntonsa lähelle järveä; vähin tölökin asettuu sinne; mutta emme todellakaan tiedä mistä se tulee. Sillä ei kukaan niin suuresti harrasta järvien laskemista ja kuivaamista kuin juuri hämäläinen.

Hän ei rakasta järveä, taikka jos hän rakastaakin, on hän valmis laskemaan sen kuivaksi, jos se vain tuottaa hänelle tynnyrin-alankin karua vesijättöä.

Severin ei ollut kuitenkaan sitä laatua. Hänen ihastuksensa oli järvi Tuomiemen edustalla. Hänen ei mieleensä johtunut, että hän siitä hankkisi itselleen vesijättöä, ei kyynärän patkääkään.

Ja siinä mielipiteessä oli Mari hänelle hyvä toveri.

He läksivät rannalle, sittenkuin Mari oli saanut maitokamarinsa kuntoon, sulkenut akkunat ja lukinnut oven.

Hänen täytyi siinä suhteessa olla varovainen, hänellä kun oli monta kutsumatonta vierasta pitoihin: hiiret, kärpät y.m. Kissaakaan ei ollut takaamista, vaikka se tähän asti oli näyttänyt olevansa uskollinen.

Järvi oli sileänä, sinisenä heidän edessään. Hieno savun vaippa oli levinnyt sen yli, niin ettei esineitä selvästi selittänyt toisella rannalla, muuta kuin että ne olivat korkeat ja kukkulaiset.

Aurinko hohti punaisena savusumun läpi ja oli laskemaisillaan kukkuloiden taka.

Talon koira, Sutki, joka aina seurasi isäntää, mihin tämä vain meni, seurasi häntä nytkin rannalle. Ja kissa, joka mielellään liikkui, missä emäntä liikkui, ei tahtonut olla huonompi sekään.

Paitsi sitä oli se Sutkin pahin riita kumppani ja harmittavainen kiusan tekiä.

Sillä usein, kun Sutki-parka ei tiennyt aavistaakaan pahaa, lensi kissa jostain loukosta vasten sen silmiä ja iski sille oiva korva-puustin.

Mutta kun Sutki tiesi olla varoillansa käänsi se kissan lyötäväksi tuuhean häntänsä.

Ja mirri oli tytyväinen, kun sai sitäkin kypälällensä vempahuttaa.

Ja nytkin, vaikka isäntä ja emäntä saapuivat rannalle kaikessa hiljaisuudessa, tuli kissa ja koira sinne täydessä tappelussa.

Se tappelu kuitenkin oli pelkkää ystävyyttä, vaikka Sutki välin ärjyi kissan kovissa kourissa.

Järvellä, vähän matkaa rannalta ui hanhi pari ja koko joukko keltaisia nyrkin kokoisia pikku-hanhia heidän muassansa.

Marin ensimmäinen toimi taloon tullessaan oli ollut tämän hanhiparin hankkiminen samassa kuin hän toi kanoja ja porsaita.

Hän oli siitä mielestä, että sellainen pikku karja myöskin hyödyttää. Ja ne kauran jyvät taikka leivän murenat, jotka niille keväällä suodaan, tuottavat voittoa syksyllä. Kesällä ne tuskin mitään pyytävät.

Tuominiemessä ne erittäin menestyivät. Siellä kun järvessä kasvoi oivallista hanhen ruokaa. Ne olivat nytkin paraikaa vesiruhostossa ilta-ateriaansa nauttimassa.

Mutta nähdessään Marin rannalla, jättivät he ateriansa ja läksivät kaikki, sekä isot että pikku-hanhet uimaan rannalle.

Ja Marilla oli aina tämmöisiä tervehdyksiä varten leivän palasia ja murenoita taskussaan, joita hän nytkin viskeli tuttavilleen. Palaset täytyi hänen omilla valkoisilla hampaillaan pureksella pieniksi.

Ja pikku-hanhilaisetkin, jotka aivan hiljan olivat lähteneet kuorestaan, noukkivat leivän mureneita aivan kuin he olisivat vanhoja ja tottuneita.

"Esimerkin voima on suuri," sanoi tämän johdosta Severin, matkien kuuluisaksi tullutta sanan partta; "kaupungissa käydessäni olen huomannut, että varpuset ovat siellä paljoa kesymmät kuin täällä maalla, niinkin kesyt, että jollenma olisi varovaisempi, saattaisin astua niiden päälle kadulla."

"Minä olen koettanut varpusiakin kesyttää," sanoi Mari, "mutta tähän asti ei se ole onnistunut."

"Kyllä se onnistuu aikaa voittaen," lausui Severin; "minä luulen että sinä vielä kesytät, ei ainoastaan varpuset, vaan varikset ja teeret ja metsotkin."

"Mutta mistä se tulee, että varpuset kaupungissa ovat kesyjä ja täällä maalla pelkoja?" kysyi Mari.

"Tietysti siitä, että niitä täällä maalla vihataan — ehkä minun mielestäni suotta."

"Eikö ne vie muassaan pelkoa kaupunkiinkin?"

"Vievät kyllä. Mutta kaupungissa ne näkevät noita koti-kyhkysiä, joita ne luulevat metsälinnuiksi. Niiden kanssa ovat he menneet yhteen 'renkaaseen'. Ja kun kyhkyiset kävelevät ihmisten jaloissa, kävelevät varpusetkin."

"Minä aivon kesyttää talomme varpuset," sanoi Mari päättäväisesti, "minä pidän niistä paljon, sillä syksyllä ja talvella, kun ei muita laulu-lintuja ole, kokoontuvat ne talon pihlajaan ja pitävät soittajaisia."

"Ne ovat todellakin ainoat kakofonistit, jotka usein saavat moni-äänisen sopu-soinnun ja sentähden ansaitsevat kunnioitusta."

"Ja tytyvät itse vähään. Sillä synkällä marraskuullakin, kun joskus hiukan päivän paistetta näkyy pilvien raosta, ovat he iloisia, aivan kuin olin täysi kevä."

"Niillä ei ole almanakkaa, ne ehkä luulevat kevään silloin jo olevankin."

"Eipä niinkään. Ne ovat kylläkin tarkkoja almanakassansa. Sillä vasta maaliskuulla näet niiden alkavan kanniskella korsia nokassaan. Se on kevään alkua."

"Mutta Mari," sanoi Severin, "sinä, joka kesytät kaikki mitä luonnossa on, etkös kesyittäisi noita järven kalojakin, jotka tuolla mukkelevat?"

"Salakat minä kyllä kesytän sulle, jos niistä huolit. Minä viskaan niille tikun, niin ne kohta alkavat hypellä sen ylitse, ikään kuin muutkin voimisteliat."

Näitä pakistessaan Marin kanssa, oli Severin hetken aikaa tarkasti silmäilnyt tyventä lahtea, joka oli vähän matkaa sivummalla.

"Toden totta," lausui hän hiljaisella äänellä mutta kiivaasti, "tuo lahti on tällä hetkellä täynnä lahnoja. Se on hedelmä-lahna! Nyt Mari saamme koettaa, onko sulla mahtia kesyittää niitä."

Ja Severin riensi lähelle olevaan nuotta-latoon, jossa hänellä oli muutamia lahna-verkkoja. Ne hän pikaisesti kaappasi käsivarrellensa ja tuli joutuen taas Marin luokse.

Aurinko oli jo laskenut kukkulain taka.

"Nyt on soutaminen niin hiljaa, ettei vähintäkään airojen loisketta kuulu," sanoi Severin. "Järvessä ei ole ainoatakaan niin arkakuuloisaa kalaa kuin lahna."

He astuivat hiljaa veneesen. Mari istui soutimille ja Severin perään.

Severin oli harras ja taitava kalastaja. Ja varhain keväällä, kun jäät aukenivat rannoilta, pyyti hän haukia rysillä. Hän kävi yksin niillä toimilla. Ja se onnistui hyvin.

Sitte myöhemmin, kun jäät tykkänään katosivat ja ilmat lämpenivät, kävivät he yhdessä särjen kudulla. Mari oli taitava airoissa. Hän piteli venettä niin tarkasti kuin kuka ikänään, eikä Severin tarvinnut häntä milloinkaan neuvoa.

Mutta lahnoja ei tavattu kertaakaan, eikä siis luultu niitä tälle paikalle nousevan.

Sitä huvittavampi oli nyt, kun Severin näki tai luuli nähneensä liikkuvan niitä lahdessa.

Mari kuljetti veneen aivan kuulumata lahden edustalle siihen suuntaan kuin Severin viittasi. He eivät vaihettaneet sanaakaan, sillä nyt oli pakko olla ääneti. Mari sousti pitkin lahden edustaa ja Severin laski verkot. Se kävi hänen mielestään hyvin ja hän oli tyytyväinen, kun työ oli päättynyt. Sillä hän näki lahnaparven todellakin olevan apajassa.

Hän viittasi Marille, että soudettaisiin ulos järvelle. Ja kun oli tultu niin kauvas, että uskallettiin puhua, lausui Severin.

"Ne ovat viekkaita veitikoita, nuot lahnat. Ne jäivät kyllä apajaan. Mutta ei ole takaamista, että niistä ainoatakaan saamme."

"Eikö olisi ollut parempi", kysyi Mari, "kun olisi menty apajan sisäpuolelle ja ajettu lahnat suoraa tietä verkkoon?"

"Sillä keinoin kaikkein vähimmin saa," selitti Severin. "Ne puikahtavat verkon paulan alitse ja mistä he menevät. Verkkoon et niitä väkivallalla saa sekauntumaan."

"Eiköhän nuotta olisi paras pyydys."

"Ei. Lahna menee nuotan aidankin alitse. Se paras keino on, kun antaa sen mennä noin vapaehtoisesti verkkoon. Verkossa lienee sille jotain viettelevää. Kun sen aika tulee lähteä lahdesta, ja se tapahtunee noin puoli-yön aikana, niin se näkee edessänsä verkon. Mutta riimusilmukset, jotka ovat avarat, pettävät sen. Ne eivät näyttäne sille ensinkään peljättäviltä puoli yön hämärässä."

"Se uskaltaa pistää aluksi päänsä ja vähitellen koko oman itsensä riimun läpitse. Vaan sitte on verkko vastassa. Sen silmukset ovat niinikään pettäväiset. Lahna tuijottaa niihin, ja jota kauvemmin se tuijottaa, sen suuremmiksi leviävät silmukset sen mielestä. Se tulee siitä, että lahnan silmät eivät ole suoraan edessä, vaan pään kummallakin sivulla."

"Pettääpä semmoinen tuijoittaminen usein ihmisenkin silmiä, niin että esineet näkyvät ihan toiselta kuin ne alussa ovat."

"Aivan oikein, eikä siis ole syytä kummastelemiseen, jos lahna-parka pettää. Kun se on vähän aikaa katsellut noita silmukkeita, jotka sen silmissä ovat tulleet avarammiksi ja siirtyneet kauvemmaksiksi, ui se hiukan verran eteenpäin. Vaan samassa tuntee se kuonossaan ne langat, jotka se luuli olevan kauvempana. Tästä se säikähtyy ja peräytyy, vaan riimulangat koskettavat sen pyrstöä, josta se vielä enemmän säikähtyy. Nyt se taas ryntää eteenpäin tuimalla vauhdilla ja tunkee kiinni verkkoon. Ja

tuskissaan alkaa se väentää ja kietoa itseänsä verkossa varsin auttamattomiin."

"Mutta sehän on julmaa." sanoi Mari.

"Ei niinkään julmaa kuin koukulla ja ongella kalastaminen. Lahnaa ei verkossa vaivaa mitään kipu. Se ainoastaan kietountuu. Ja saatpa nähdä, kun nostamme verkot, jos niihin on tarttunut lahnoja, kuinka kauniisti ne ovat kapaloittuna, niin että niitä tuskin näkyy."

He soutelivat vielä vähän aikaa järvellä. Severin oli sillä välin muuttanut airoihin ja Mari perään. Sillä ei ollut soveliasta, että vaimo souti ja mies piti perää. Ainoastaan verkkoja laskiessa oli se täytymys. Sillä Severin oli tottunut siihen työhön, jota Mari ei ollut koskaan koettanut.

"Ehkä soutelemme täällä siksi kuin tulee aika mennä verkkoja nostamaan?" kysyi Mari.

"Siihen on vielä monta tuntia ja väsyisimme hukkaan," vastasi Severin.

"Minä en väsy, mutta suotta se ehkä on."

He päättivät mennä kotiin ja palata aamulla ennen auringon nousua verkkojansa kokemaan.

He soutivat rannalle. Siellä istui Sutki uskollisesti odottamassa, ja hänen jalkainsa edessä makasi mirre.

Näiden kahden kesken oli rauha tehty.

Ja rauha ja hiljaisuus vallitsi koko luonnossa. Ainoastaan lehtikertun laulua kuului viidasta ja ruisrääkän huutoa vainiolta.

Ennen auringon nousua oli Severin ja Mari taas rannalla ja veneessä.

Nyt oli kokeminen, miten lahnat olivat kesytetyt. Pian jouduttin paikalle.

Mari oli taaskin soutimilla. Mutta tällä kertaa oli huovattava, sillä venettä oli vietävä perää myöden, verkkojen nostamista varten. Mari oli hyvin taitava huopaamisessakin.

Severin tarttui puikkariin ja nostatti vähän verkkoa.

"Tämä painaa," lausui hän riemahtaen. Nyt ei ollut syytä olla niin äänetönnä kuin ehtoolla, verkkojen laskiessa.

"Ehkä painaa vettymisestä," sanoi Mari.

"Ei. Se nykäsee. Siellä on koko lahnaparvi verkossa.

"Mistäs sen tiedät?"

"Siitä kun yksi menee, menevät kaikki. He noudattavat kaiken-yhteisyyden aatetta."

Severin nousi seisoalleen. Verkko oli raskas, täynnä kaloja. Mutta ne eivät välkkyneet, niinkuin särjet, tai salakat. Ne olivat kaikki kapaloitiuna niinkuin Severin oli ehtoolla ennustanut.

Työ oli mitä raskaimpaa. Kolmen neljän, viiden naulan painavia lahnoja oli niin paljon kuin verkkoon oli mahtunut. Kappaleen eräästään oli Severinin pakko nostaa siitä veneeseen.

Alituinen liikunto verkossa näytti, että saalis oli elävää, vaikka kapaloittua.

Aikaa kului tähän kokemiseen. Mutta ennen päivän nousua olivat verkot kuitenkin veneessä. Sitte soudettiin joutuen rannalle.

"Mitäs tällä kalan paljoudella teemme?" kysyi Severin.

"Menet heti kaupunkiin myymään," vastasi Mari. "Maanviljeliän tulee muuttaa rahoiksi kaikki mitä hän taloudestansa irti saa."

"Se on minunkin ajatukseni. — Vilja ei yksin tuota korkoja ja velan kuoletusta."

Severin juoksi taloon hakemaan väkeä avuksi verkkoja tyhjentämään.

Siinä olikin suuri työ, saalis kun oli runsas ja työ joutuen tehtävä.

Severin valjasti hevosen ja läksi kaupunkiin, korvollinen kaloja rattailla.

Tori-aika oli jo ohitse, kun hän sinne saapui. Mutta hän seisahti kuitenkin tyhjälle torille, päättäen

lähteä kulkemaan talosta taloon tavaransa kaupalle, jollei muu auttaisi.

Mutta pian saapui hyvälle tavaralle ostajia, ensiksi kaikista taloista torin varrella ja sitten etäämmällä olevista. Sillä sanoma levisi pian. Eikä aikaakaan niin pohja näkyi Severinin korvossa, ja hän oli ansainnut melkoisen rahasumman.

Osa saaliista oli kuitenkin jätetty kotitarpeeksi.

Ja emäntä palkkatyttöinensä ryhtyi ahkeraan työhön niitä perkaamaan ja suolaamaan.

Heidän sitä tehdessään saapui Siuron isäntä ja emäntä taloon.

"Kas niin, kiltti väki, varhain liikkeellä, näemmä," huudahti ukko jo kaukaa.

"Tervetultua, appi ja anoppi taloon," vastasi miniä iloisesti ja meni vieraita vastaan ottamaan.

Sittenkuin tavalliset pysähdys-toimet olivat tehdyt ja hevonen riisuttu ja saatu talliin, tahtoi Mari viedä vieraansa sisälle. Mutta Siuron isäntä lausui:

"Olisinpa utelias tietämään, mitä te täällä askaroitsette."

Ja hän johti askeleensa toiselle puolen pihaa, jossa palkka-tytöt kalveessa perkasivat kaloja.

"Mitä katalan kaikkea minä näen," huudahti ukko, "mistä mailmasta tuommoisen kala-parven olette tavanneet?"

"Omasta lahdesta viime yönä," vastasi Mari. "Niitä oli kahta vertaa enämpi. Mutta Severin lennätti toisen osan kaupunkiin."

"Minä en ole vielä eläissäni noinkaan suurta saalista nähnyt saati kahta sen vertaa. Kuka sen jaksoi nostaa vedestäkään?"

"Severin nosti ja minä soudin."

"No toden totta, se olikin sinun onnellasi," riemasi appi.

"Mutta kuinka tiesitte niitä mennä lahdesta pyytämään, vai onko teillä aina pyydykset ulkona?"

"Severin ja minä läksimme eilen iltasella rantaan, huviksemme vain, sittenkuin töistä oli päästy. Siellä luuli Severin näkevänsä jotain liikuntaa lahdesta. Hän päätti aivan oikein, että se oli lahna-parvi. Me verkot veneesen ja laskemaan ne lahden suulle. Ennen päivän nousua me taas mentiin kokemaan ja saalista tuomaan."

"Kas se onni oli," sanoi tähän kummastellen Siuron emäntä.

"Vaan nyt minulla on kaksi kiirutta, joka harvoin tapahtuu," muisti Mari. "Lehmät odottavat lypsäjänsä karja-pihassa. Ja tämä työ on kai katkaistava."

Marilla oli totuus. Lehmät alkoivat mylviä levottomana tästä tavattomasta odotuksesta.

Hän siis kiiruhti niiden hoidolle palkkatyttöjen kanssa, mutta lähetti yhden heistä vieraille kahvia keittämään.

Siuron isäntä ja emäntä tulivat myöskin karja-pihaan, katsomaan kuinka menestyneitä Marin elukat olivat. Ja heidän täytyi myöntää, että ne olivat hyvässä ruokossa.

"Teillä mahtanee olla aimo syöttömaat," sanoi Marin anoppi, "koska luontokappaleet noin kiiltävät."

"Meillä on sekä kelpo hakamaat että kylvöheinälohkoja semmoisia, jotka pian tulevat rikottaviksi uudelle kylvölle."

"Teidän kävisi pitää ehkä enemmänkin karjaa."

"Epäilemätä tulemme pitämäänkin, kumminkin suvella sillä laitumet menisivät muuten hukkaan. Kuinka heinän sato onnistuu, sen mukaan kai jo lisäämme karjaa talveksi."

"Sehän näyttää lupaavalta."

"Olisimme jo hankkineet jonkun naudan lisäksi. Mutta minun teki mieleni koota kokemusta tänä suvena. Jos laidunta rasittaa aivan suuri karjakin, niin lehmät ehtyvät. Nyt ne antavat runsaan maidon."

Mari oli tätä puhuessansa lypsänyt ahkerasti kello-kaula lehmää. Hän nousi nyt ja näytti kuinka paljo

se oli herunut yökaudessa.

"Kas vaan," ihmetteli hänen anoppinsa. "Siinä on todistus hyvästä laitumesta."

"Ja ehkä todistus siitäkkin, ettei laidunta saa liiaksi rasittaa," sanoi hänen nuori miniänsä. "Minä lypsän mieluummin paljon yhdestä lehmästä kuin vähän kahdesta."

"Te tulitte liian varhain, hyvä appi ja anoppi," jatkoi Mari, "niin tervetulleita kuin olettekin. Talon emännällä on näin aamuulla niin monta askareta, ettei hän kerkiä tavalliseen kohteliaisuuteen."

"Sen vuoksi me tulimme näin aikasin," vastasi tähän anoppi. "Me tahtoimme nähdä sinua askareissasi, emmekä pyydä sinulta enempää kohteliaisuutta, kuin että saamme nähdä sinun niissä."

"Paljon on toimia, joita emännän täytyy uskoa palkollisille," jatkoi Mari. "Mutta maitokamariani en minä usko kellekään."

"Se on oikein," myönsi anoppi; "mutta niitä tulee joskus aikoja, jolloin et aina itse pääse askareihin — tulet joskus sairaaksi taikka olet matkalla. Sillä ethän aivo alituisesti pysyä kotosella, Mari?"

"No, tietysti en, vaikkenma tähän saakka vielä ole käynyt kotoa poissa muualla kuin kirkossa."

He menivät nyt Marin maitokamariin. Siuron ukko seurasi, mitään puhumata. Hän jätti ne seikat emäntäin keskusteltavaksi, ikäänkuin ei ne olisi kuuluneet hänen käsitysalaansa.

Maitokamari oli siisti, puhdas ja raitis, niinkuin sen jo eilis-illalla näimme, ja veti hyvinkin vertoja Siuron emännän maitokamarille.

Mari avasi akkunat ja sovitti taas verhot päivää vasten.

"Tämä keino ei ole oikein hyvä," sanoi Mari. "Ilmatorvet seinissä ovat ajanmukaisemmat. Severin lupasi tuoda semmoiset kaupungista."

"Ne lienevät todellakin mukavimmat," sanoi Siuron emäntä. "Niitä käy pitäminen auki yöt ja päivät. Eikä niistä pääse sisälle pikku-varkaatkaan, ei edes talitintit, kun ne sulkee rautaverkolla, joka päästää ilman kulkemaan."

Heidän näitä haastellessaan, täytti Mari tyttöjen avulla tyhjät ja puhtaat kehlot aamumaidolla.

Sittekuin tytöt olivat menneet, jatkoi Mari.

"Ja mitä siihen tulee, että minä vain itse tahtoisin askareeni toimittaa, niin olisi se aivan mahdotonta. Sillä ainahan estettä sattuu. Tytöt, jotka minun kanssani askaroitsevat, näkevät kuinka minä ne teen ja oppivat tekemään samalla tavoin. Ja minä aivon sovittaa niin, että kun minulle joskus este tulee, joku heistä on luotettava minun työni toimittamaan."

"Aivan oikein," myönsi anoppi.

"Ja taas, kun ei minulla ole estettä, ryhdyn minä itse toimiin ja korjaan, mitä on korjattavaa."

Näitä kaikkia puheltaessa oli aamuaskareet toimitettu, karja hoidettu, porsaat ruokitut ja vasikat viety hakaan.

Nyt vasta luuli emäntä hänellänsä olevan aikaa vieraitansa kestitsemään.

Kahvi oli valmis. Mutta koska vieraat olivat jo varhain olleet ylhäällä ja taloon kerinneet eikä Mari itsekkään ollut einettä vielä tänäpäpä maistanut, toi hän pöytään voita ja juustoa ja aamu-maitoa.

Muuta ei talossa vielä ollutkaan omasta kohden, ei edes leipää. Sillä uusi isäntä-väki oli vasta keväällä muuttanut taloon eikä vielä mitään saanunna korjata muuta kuin karjan antia ja mitä järvestä oli saatu. Edellinen oli runsasta, niinkuin itse Siuron emäntäkkin oli sitä kiittänyt. Ja jälkimmäinen oli vielä runsaampaa, niinkuin viime yöllisestä saaliista olemme nähneet.

Vasta syksyllä oli toivo saada koota varsinaiset tuotteet sekä maasta, että eläinkunnasta. Ja olemme nähneet että alku oli hyvä jälkimmäisessä.

Tänäpäpä, kun appi ja anoppi olivat, niin sanoakseni talon katsojaisilla, saamme ehkä nähdä, mitä edellisestä on toivottavaa.

Palajamme kahvi pöytään. Että siinä oli leipääkin, oli ymmärrettävä. Mutta jyvät olivat ostettavat, kunnes ensimmäiseen riiheen päästäisiin.

Ihka-valkoinen liina oli levitetty pöydälle. Kupit ja lautaset ja veitset kiilsivät kirkkaudesta ja itse kahvipannukin.

Se kuului Marin ominaisuuksiin että kaikki mitä hän piteli, oli puhtaudesta hohtavaa.

Itse nuoren emännän pukukin eli kirkas ja siisti.

Näyttipä ikäänkuin ei häneen tarttuisikaan mikään sovaistus töistään ja toimistaan.

Mari ja hänen vieraansa aterioitsivat pöydän herkuista ja joivat kahvia päälle.

"No miltä tuntuu, Mari, jalka oman pöydän alla?" kysyi appi.

"Aina se on arveluttavaa, näin alusta kumminkin," vastasi Mari; "eipä tiedä kukaan, kuinka lopussa käy."

"Onhan meillä jokaisella taivaallinen Isä, johon saamme luottaa," muistutti anoppi.

"Häneen minäkin turvaan," sanoi Mari, "ja mieleni pysyy siis levollisena."

"Näyttäähän tässä talossa kaikki lupaavalta," lausui Siuron isäntä, "vaikken ole vielä nähnyt teidän vainioitanne ja vuoroviljelystänne."

"Pahaksi onneksi on Severin poissa. Mutta kyllä minäkin ne tunnen ja osaan teille näyttää. Vaan ehkei anoppi jaksa kävellä?"

"Jaksan kyllä, kun hiljaa käydään," sanoi anoppi.

Aamu aterian päätettyä läksivät kävelemään, sittekuin Mari oli antanut palkollisillensa tarpeellisia määräyksiä.

Niinkuin olemme mainineet, oli Tuominiemen maat pantu vuoroviljelykseen.

Niitä lohkoja käytiin nyt siis tarkastamaan. Suvi viljat ottivat niissä enimmäen tilan, Ruista kasvoi ainoastaan kahdessa lohossa. Sitä oli siis apen mielestä vähän, vaikka laiho oli jotenkin hyvää.

"Eihän tuosta tule niinkään paljon, että puustellin arenti saadaan maksetuksi," sanoi Siuron isäntä.

"Ei meidän olekaan pakko maksaa koko arentia rukiissa," vastasi Mari. "Me saamme suorittaa muissakin viljoissa. Ja kauraa on paljon kylvettynä."

"Onko muuta kuin vuoroviljelyksen lohkomat."

"On suuri korpi, johon edellinen haltia oli aikonut kylvää ruista, vaan ei jaksanut. Severin kylvi sen keväällä kauralla, ja siinä on aimo oras."

"No se nyt on jotakin."

"Ja yhtä suuri korpimaa on valmiina ruiskylvölle. Se poltettiin suurimmaksi osaksi eilen."

* * * * *

Jätimme miniän appensa ja anoppinsa kanssa vuoroviljelyksiä tutkimaan.

Tietysti he ilman meidän johdatustamme löysivät tiensä sieltä takasin taloon.

Sillä luottamuksella astumme ajassa pitkän askeleen eteenpäin.

Nyt on ihan toisenlainen vuoden aika kuin mitä edellisissä kohtauksissa olemme kuvailleet. Lunta on maassa ja järvi on jäässä. Paitsi sitä on järvellä oiva reki-keli.

Joulu on vietetty ja Loppiainen. Ja mikä vielä parempi on, verot ovat maksetut kruunun makasiiniin. Ja hinkaloisss on vielä jäljellä jyviä — liikeneepä ehkä myytäväksikin.

Sillä Tuominiemi sai hyvän vuoden tulon. Ja korpi tuli kelpo kylvöön syksyllä — ja vahvaan oraaseenkin, samoin vuoroviljelyksen lohkomat.

Nuori emäntä järjesti villa-kehruuta. Suveksi oli taas kangastuolit pantavat käymään. Sillä tähän taloon ei ostettu aivinaista eikä sarkaa. Sitä kudottiin kotona.

Nämät työt olivat palkka tyttöjen tehtävät, askareitten välillä. Emäntä ei itse niihin kerinnyt, hän ainoastaan järjesti ja sovitti työt.

Talossa oli paljon neulottavaakin. Ja Mari oli saanut Severiniltä jouluksi neulomuskoneen. Sitä hän nyt halusta pyöritti, tehden vaatteita itsellensä ja Severinille niistä aivinaisista ja villa kankaista, joita edellisenä suvena oli kudottu.

Sillä siitä ajasta keväällä, kun karja päästetään laitumelle, aina heinä- ja elon-aikaan saakka, on naisväki joutilaana kutomaan kangasta.

Ja sitä työtä tehdäänkin vielä monessa kohden Hämeessä.

Tosin houkuttelevat hyvät pellavan hinnat monenkin myymään varastonsa liian niukalle. Mutta harva ostanee kuitenkaan valmista kangasta tehtaista, vaikka sitä halvallakin saadaan. Useimmat kutonevat yhä vieläkin kangastarpeensa kotona.

Ainoastaan kirkkovaatteisin ostetaan tehtaitten ja ulkomaiden teoksia.

Ja se on ylellisyyttä, jota ei kukaan kadehtine niiltä, joilla ylellisyyteen varoja on.

Mutta yhteinen kansa maalla käy vielä kotokutomissa vaatteissa kirkossakin. Ja toivottava olisi, että he edelleenkin pysyisivät siinä tavassa.

Mari oli leikannut paksusta aivinaispakasta tusinan paitoja Severinille. Niitä hän nyt alkoi neuloa uudella koneellansa.

Hän tarttui työhön miltei tulisesti. Hänen muotonsa kuvasti — ensi kerran — jotain huolellista, levotonta. Hän ei ollut tytyväinen.

Severin oli lähtenyt ajamaan jälle, samalla oriilla, jonka seurassa hänen ensikerran tapasimme. Se oli hyvä juoksia, ja hän tahtoi opettaa sitä vielä paremmaksi. Hän oli päättänyt lähteä kaupunkiin kilpa-ajolle. Ja sentähden hän sitä harjoitti joka päivä.

Se tietysti on paras keino, jos palkintoa voittaa mieli. Ja palkintoa Severin toivoi, osittain rahain osittain kunnian vuoksi.

Sillä sanomalehdissä mainitaan niiden nimet, jotka voittavat, eikä ainoastaan heidän, vaan hevosengin nimi, muoto, ikä, koko j.n.e., jotka tietysti aina on jotain viehättävää.

Mari oli Severinin kanssa ollut useat kerrat ajelemassa. Mari istui silloin aina "kappi-reessä" ja Severin oli takana.

Mutta kun tuli kysymys kilpa-ajoista, niin ei Mari enää tahtonut olla muassa. Silla kahden hengen painoa ei kelpo juoksia sietänyt Marin mielestä.

Severin oli kyllä kehoittanut häntä nytkin tulemaan. Sillä sitä paremmin Orkko sitten kiittäisi radalla, kun Severin yksin olisi reessä. Vaan Mari oli hiljaisesti ilmoittanut mielipiteensä, ettei hän puolestansa hyväksynyt noita Severin kilpa-ajo tuumia.

Silloin oli Severin, tapansa mukaan, siepannut Marin syliinsä ja tanssinut hänen kanssaan pitkin laattiaa. Mutta hän oli kuitenkin, huolimata Marin mielipiteistä, mennyt ajamaan.

Se ei ollut vielä pilvi, mutta se uhkasi tulla ensimmäiseksi pilveksi heidän avioliittonsa taivaalla.

Se oli se, joka nyt huoletti Maria siinä kun hän istui neulomakoneen ääressä.

Severin oli hyvä ja rakastavainen aviomies. Ja Mari piti hänestä ehkä hellemmmin kuin ennen.

Mutta heillä oli talous perustettava ja velka maksettava, eikä Marin päähän mahtunut se ajatus että kilpa-ajovoitoilla velkoja maksettaisiin.

Hän ei kuitenkaan hennonut siitä laveammin puhua Severinin kanssa. Sillä hän olisi suonut miehellensä kaikkia mahdollisia huvituksia, koska Severin, paitsi muuta, oli kaikin tavoin kelpo talon mies.

Mutta hän kamoksui kilpa-ajoja. Niissä oli hänen mielestensä jotain rajua uhkapelin muotoista, jota hän ei itsekään saanut ajatuksissaan oikein selville.

Kaikessa tapauksessa olivat kilpa-ajot hänen mielestensä ainoastaan rikasten ja joutilaitten työtä, eikä vasta-alkavien, joilla maatilansa oli ainoastaan arennilla.

Pyörittäessään neulomakonetta ei Mari kuullut että joku tuli porstuaan.

Ovi aukeni ja sisään astui vanha tuttavamme unilukkari.

"Hyvää päivää, nuori emäntä," tervehti vieras, "niin ahkera ja uskollinen."

Marin kasvot kävivät iloisiksi. Hän nousi työltään ja otti vieraan vastaan ystävällisesti.

Sillä unilukkari oli kaikkien nuorten pitäjäläisten tuttu heidän lapsuudestaan ja kunnioitettu vieras, mihin taloon hän vain meni.

"Niin yksin ja niin uuttera," lausui unilukkari. "Missä Severin on?"

"Hän on ajelemassa."

"Ajelemassa? Yksinkö; ettekö käy molemmin ajelemassa?"

Kysymys oli arka, mutta unilukkari oli suoraluontoinen mies, joka heti sanoi mitä hän ajatteli, milloin hän ajatuksensa lausui.

Hänestä oli kummaa, että nuori aviomies oli yksin lähtenyt huvia ajelemaan ja jättänyt nuoren vaimonsa kotiin.

Mutta Mari riensi selittämään asian oikean laidan.

"Severin vaatei kyllä minua kanssansa tälläkin kertaa," sanoi hän, "niinkuin minä aina ennenkin olen ollut hänen kanssansa ajelemassa; mutta minä ajattelin, että koska Severin opettaa hevostansa kilpajuoksuun, niin on kaksi henkeä reessä liikaa."

"Aikooko Severin mennä kilpa-ajoihin?"

"Onhan hänellä niitä tuumia ollut."

"Vaan ethän sinä häntä niihin tuumiin kehoita Mari?"

Taas huomasi unilukkari, että hän liian läheltä oli tarttunut toisten asioihin, jotka oikeutta myöden eivät häneen koskeneet. Mutta sana oli sanottu.

Ja se kajosi hiukan kipeästi Marin mieleen, koska Mari salaisesti oli siitä ajatuksesta, ettei Severinin paikka ollut kilpa-ajoradalla.

"Minä en ole häntä juuri kieltänyt enkä käskenyt," vastasi hän lyhyesti.

"Vaan sinun pitäisi kieltämän, luulenma." sanoi unilukkari.

"Pitäisikö hänen minua tottelemankin. Eikö miehellä saa olla omaa tahtoansa?"

"Hänen pitää aina totteleman järjellistä neuvoa."

"Vaan enhän minä tiedä olisiko se neuvo niin järjellinen," sanoi Mari.

"Kaikki ihmisethän nyt puuhaavat kilpa-ajoissa, yksin naisetkin."

"Olkoonpa niiksi, vaan minä puolestani en pidä kilpa-ajoja semmoisesta arvosta."

"Kuinka niin?" kysyi Mari, vaikka hän, niinkuin jo sanoimme, oli salaisesti samasta mielestä kuin unilukkarikin.

"Ensiksi kuluu niihin paljon aikaa," sanoi unilukkari, "niin että ainoastaan joutilaitten käy niihin ryhtyminen. Ja heille se huvi olkoon myönnetty, koska ei heiltä muutakaan hyödyllistä saa odottaa."

"Ja toiseksi?" tutkasi Mari.

"Toiseksi on kilpa-ajoissa viisi, kuusikymmentä ajajaa, joista toiset puolet jo tavallisesti hylätään ensi koetuksessa, niin etteivät pääse kilpailemaankan. He ovat siis tehneet hukka-matkan. Eikä ainoastaan sen, vaan paljon hukkatyötä, harjoitellessaan semmoisia konia, jotka eivät kilpa-juoksuun kelpaa."

"Entäs ne toista kolmekymmentä, eihän nekään kaikki palkinnoita voita, vaikka he kilpailemaan pääsevätkin?"

"Ei, niin. Ei niistä voita muut kuin viisi, kuusi, korkeintaan kymmenen. He kulkevat sitte kilpa-ajoista kilpa-ajoihin ja voittavat. Ne kaksikymmentä ovat tehneet hukkatyön, niinkuin nuo kolmekymmentä edellistäkin. Ja heille olisi parempi ollut, kun olisivat pysyneet kotona."

"Ehkä teillä on vielä muitakin moitteen syitä kilpa-ajojen suhteen?" kysyi Mari.

"On vielä kumminkin yksi ja se on minun mielestäni kaikkein tärkein," sanoi unilukkari. "Nuot ensiksi

mainitut kolmekymmentä ovat epäilemättä kaikki koettaneet väkisin herättää juhdisansa juoksia-kykyä. Se synnyttää kaikkein ilkeintä hevosen räökkäystä."

"Siinä minä puolustan Severiniä," lausui tähän Mari, "ettei hän räökkämällä pakoita hevostansa juoksiaksi. Se osaa mennä niin paljon kuin se tahtoo ilman lyömät. Ja senkin minä itse olen nähnyt kello kädessäni, että se toisena päivänä on juossut nopeammin kuin edellisenä. Se tulee kai harjoittamisesta."

"Nytpä kuulen, että sinä, Mari, itse olet kiivas kilvan-ajaja."

"En aivan niin kuin ehkä puheestani luulette. Minusta on hauskaa kun hevonen halusta juoksee ja hyvin juoksee. Mutta nuo kilpa-ajo juhlat eivät minua sen vuoksi huvita. Ja myönnän mahdolliseksi senkin, että moni räökkää hevostansa, saadaksensa siitä juoksian."

"Ja minä puolestani myönnän, että niitä on järjellisiä hevosmiehiäkin, jotka taidolla osaavat opettaa hyvän hevosen juoksemaan. Ja semmoinen, kuulemma on sinun Severisi," sanoi unilukkari naurahtaen.

"Uskottehan minun puheeni?"

^Myönsinhän minä sen. Vaan en minä tänne tullut oikeastaan puhumaan hevosmiehistä ja kilpa-ajoista. Minulla oli muuta asiaa."

"Olkaa nyt meillä päivällisillä. Severin tulee kohta kotiin, arvaten, niin saamme sitte keskustella teidän asiastanne."

"Niin minun asiani koskeekin teitä molempia."

Samassa kuului kulkusten kilinää. Mari vilkasi ulos akkunasta.

"Tuossa Severin nyt tulee. Katsokaapas kuinka uljas hevonen hänellä on."

"On kyllä," myönsi unilukkari.

"Eikä ensinkään rasitettu."

"Eipä tuo siltä näytä."

Severin katsahti ylös reestänsä ja näki Marin akkunassa. Hän nosti lakkiansa ja kumarsi uljaasti. Hän tervehti myöskin unilukkaria, jonka hän näki akkunassa ja tunsi.

"Nyt on kai Orkko juossut monta virstaa nopeammin entistä," sanoi unilukkari, "koska Severin näyttää niin mielyneeltä."

"Surullinen ei kuin juuri koskaan ole," lausui tähän Mari. "Mutta arvattavasti onkin hevonen kuljettanut yhtä henkeä paremmin kuin kahta."

Hyvät aikoja kesti vielä, ennenkuin Severin kerkisi sisälle. Sillä hän oli tarkka hevosmies ja hoiti ja kuivaili virkkuansa huolellisesti, ennenkuin hän sen peitti ja lähti tallista.

Severin tuli sisälle iloisen näköisenä.

Hän tervehti vierasta ja sanoi sitte vaimollensa:

"Kas niin Mari. Sinulla oli totuus. Orkko voitti radalla puolen minutia, kun ei sillä ollut reessä muuta kuin yksi henki."

"Kyliähän minä sen arvasin."

"Mutta eikös kahden olisi hausempi ajaa?" kysyi tähän unilukkari. "Mitä hyvää siitä on, jos hevonen hyvin juoksee, kun ei siitä muille ole huvia kuin ajajalle."

"Kun hevosta opetetaan voittajaksi, niin ei se ole hovin ajaja," lausui lyhyesti Severin. Hän tahtoi sillä ikäänkuin katkaista kaikki ne väitteet kilpa-ajoja vastaan, joilla hän tiesi unilukkarin olevan varustettuna.

Unilukkari ymmärsi myöskin, ettei tässä kinaaminen mitään hyödyttäisi. Sentähden hänkin jätti laveammat puheet siitä asiasta.

Mari ilmoitti, että päivällinen oli pöydässä ja he kävivät kaikin kolmen aterialle.

Unilukkari aikoi nyt tuoda esille asiansa, mutta kun hän havaitsi, että hän jo muutenkin oli koskenut

arvoja paikkoja, päätti hän vielä viipyä.

Puhe kääntyi siis tavallisiin ja jokapäiväisiin asioihin. Haasteltiin kelistä, ilmasta, tavarain hinnoista kaupungissa j.n.e.

Mutta Severin, jonka mieli yhä liikkui hevosessaan ei malttanut olla siitä puhumata ja sen juoksua kehumata.

"Saanko luvan kysyä," lausui nyt sen johdosta unilukkari, "paljonko vaatisit virkustasi, jos sen myisit — vaikka en minä sitä osta," lisäsi hän varovasti.

"En todellakaan tiedä," vastasi Severin. "En ole koskaan ajatellut sitä myydäkseni, kun olen sen kotoa saanut, ikäänkuin perintönä."

^Mutta ajatellaanpas, että se olisi sinulle taloutesi haitaksi taikka suoraan vahingoksi, etkös sittenkään luulisi olevan sinulla oikeutta myydä?"

"Minun täytyisi kuitenkin siinä tapauksessa kysyä lupaa isältäni. Sillä häneltä minä sen sain varsana. Ja hän sen kasvatti minulle täysi-hevoseksi, kun minä olin kotoa poissa."

"Siinä tietysti ajattelet aivan oikein. Mutta jos kysyisit ja saisit luvan, paljonko vaatisit?"

"Minun olisi ehkä ensin kuuleminen, mitä suuret hevosmiehet semmoisesta luontokappaleesta tarjoavat. Vaan tässä pyydän kysyä, millä tavoin te ajattelette, että se hevonen saattaisi tulla minun taloudelleni haitaksi taikka vahingoksi."

"Se on helppo sanoa minun kannaltani. Sen hoito ja ruokko maksaa tietysti enemmän kuin kahden hyvän lypsylehmän, ja hyöty on vähempi."

"Mutta jos minä voitan sillä esim. ensimmäisen palkinnon kilpa-ajoissa, niin minä niillä rahoilla sekä ostan että ruokin kaksi lypsy lehmää."

"Onnen kauppa on — onnen kauppaa," sanoi unilukkari — eikä hän sen enempää huolinut siitä asiasta pakinoida, koska hän jo oli selittänyt mielipiteensä Marille.

Severin ei kuitenkaan menettänyt näistä unilukkarin vastaväitteistä sitä hyvää mielen tuulta, minkä hän äskeisessä ajossa oli saavuttanut.

"Joka ei onnea tavoita, se ei onnea voita," oli vain hänen yhtä lyhyt vastauksensa.

Mari ei sekaantunut tähän keskusteluun.

Hänessä oli salainen tunne, joka vakuutti hänelle, että unilukkarissa oli totuus.

Mutta rakkaus mieheensä esti hänen antamasta sille tunteelle sitä siaa, jonka se ansaitsi.

Kuitenkin se vaikutti hiljaisesti hänen mielessänsä, niin että hän hartaammin kuin ennen rupesi toivomaan ettei Severin olisi niin ahkera noissa kilpa-ajoharjoituksissaan.

Päivällisen jälkeen he puhuivat niitä, näitä, kunnes kahvi tuli. Silloin muisti taas unilukkari asiansa ja lausui:

"Mainitsin jo tullessani, että minulla oli isännälle ja emännälle asiaa. Se on kuitenkin sitä laatua, että sen parhaiten saatte selville tästä kirjeestä."

Unilukkari otti kirjeen povitaskustansa ja antoi sen Marille.

"Pyydän siis," jatkoi hän, "että jonain joutohetkenä luet sen ja keskustelet asiasta miehesi kanssa. Saamme sitte joskus kuulla, mitä päätätte."

Päivä rupesi jo hämyttämään, niin ettei enää kelvolla käynyt lukeminen kirjoitusta, joten Marikin pisti sen taskuunsa, vaan päätti kuitenkin heti valoa sytytettyänsä lukea se.

Unilukkari sanoi nyt jäähyväiset, ja Severin seurasi häntä ulos. Mutta havaittuansa, että unilukkari oli tullut jalkasin, pisti hän yhtäkkiä hevosen valjaisiin ja saatti hänen kylään.

Mari sytytti sillaikaa lampun ja päätti lukea tuon hänelle annetun kirjeen.

Se oli kirjoitettu unilukkarille ja Liisan nimi oli sen alla, hänen, joka paraikaa istui vankiudessa murha-poltosta.

Hän ei valittanut nykyisiä kohtaloansa. Hän kärsei mitä hän oli hurjuudellansa ansainnut. Eikä hänen kärsimisensä olleet ankarat.

Mutta häntä kauhistutti se kohtalo, mikä hänen osaksensa tulisi, kun hän kuukauden, parin päästä laskettaisiin vapauteen.

Hänen ei käynyt lähteä mailmaa vaeltamaan, jos hänen parannuksestansa, minkä hän vankiudessa oli alottanut, tulisi mitään hedelmää.

Ei hänen myöskään käynyt elää ja asua yksinänsä äidin kolkossa kodissa — sillä äidin vankius kestäisi vielä vuosia. Ja heidän yhdessä elämänsäkin tulisi olemaan kolkkoa. Se muistuttaisi alati heidän yhdenkaltaista rikostansa.

Äiti oli tosin, jonkinlaisesta rakkaudesta tytärtänsä kohtaan, tehnyt samanlaisen rikoksen, kuin tytärkin, ja lain silmissä vielä raskaamman.

Mutta epäiltävä oli, tulisiko se rakkauden side heitä yhdistämään vielä niinkin, että he yhdessä parannusta tekisivät.

Kaikessa tapauksessa kestäisi vielä vuosia, miten sanottu, ennenkuin äiti pääsisi vankiudestansa.

Ja niinä vuosina toivoisi hän, Liisa, saavansa elää kunniallisten ihmisten parissa — jollei kunnialliset ihmiset häntä niin halveksi ja kamoksu etteivät ota häntä halvimmaksi palveliaksensa.

Hän oli kääntynyt unilukkarin puoleen, koska unilukkari oli ollut hänenkin opettajansa, kun hän, Liisa, vielä lapsena ja viattomana oli.

Siis pyysi hän, että unilukkari, joka kovan kuoren alla oli hellä-sydäminen mies, astuisi hänen välittäjäksensä.

Ja Liisa ei itse tietänyt, kenen palvelukseen hän mieluummin pyrki. Hän jätti sen asian unilukkarin huoleksi, joka paraiten tunsu pitäjäläiset, sekä hyvät että pahat.

Mutta hän oli kuullut, että Mari oli emäntä Tuominiemellä. Ja jos hän halusta toivoi kenenkään palvelukseen pääsevänsä, oli se Marin.

Tämän kaltainen oli se kirje, jonka Mari oli saanut unilukkarilta lukeaksensa.

Ja luettuansa sen, vaipui hän syviin ajatuksiin.

Hänen oli aina tullut sääli Liisan kohtaloa. Se oli tosin itse ansaittua. Mutta hän oli tehnyt rikoksensa vihan pikaisuudessa ja sitte kuin hänen tunteensa olivat tulleet kipeästi loukatuiksi.

Ja Mari ymmärsi, että Liisan kohtalo, niinkuin hän itsekin kirjoitti, tulisi vielä raskaammaksi, jollei häntä joku ottaisi turviinsa.

Kristillinen rakkaus vaatei häntä ottamaan Liisan taloonsa. Vaan mitä sanoisi siitä muut palkolliset — ja mitä sanoisi Severin?

Palkollisia tiesi hän kyllä saavansa; mutta pahin seikka oli se, ettei hänen miehensä ehkä siihen suostuisi.

Hän päätti heti siinä asiassa kysyä Severinin mieltä, ja hän tuli levottomaksi, kun ei Severin jo palannut saatolta.

Vasta pimiän tullessa saapui hän. Ja Mari käski hänen lukemaan unilukkarin antaman kirjeen.

Mutta Severin oli tuskin ehtinyt silmäillä sen läpi, ennenkuin hän kiivaasti lausui:

"Se villikissa."

"Mutta hänen kirjeensä osoittaa, että hänessä on tapahtunut suuri mielen muutos", sanoi Mari, "ja paitsi siksi en minä koskaan ole luullut häntä niin pahaksi kuin miksi hänen rikoksensa on hänen mailman silmissä tehnyt."

"Sinä olet hyvä sydäminen tyttö," sanoi Severin nuorelle vaimollensa, "ja se olkoon sinulle kunniaksi, mutta käytännöllisessä elämässä ei hyvä-sydämmellisyys aina ole paikallansa. Minä en tahtoisi vastaan sanoa sinua missään. Mutta tässä asiassa minun täytyy. Minä en tahdo sitä ihmistä talooni."

Mari ei tahtonut pahoittaa Severinin mieltä muistuttamalla hänelle, että hän jo toisessakin asiassa oli

ollut muusta mielestä kuin hänen vaimonsa. Se oli tuossa kilpa-ajo-puuhassa. Mari lausui ainoastaan:

"Minä luulen ettei tässä ole kysymys pelkästä hyvä-sydämmellisyydestä, vaan kristillisestä rakkaudesta, joka samassa on velvollisuus."

"Sen velvollisuuden saa jokainen muu pitäjäläinen ottaa päällensä."

"Mutta jollei kukaan ota?"

"Niin ei ole missään laissa sanottu, että meidän tulee ottaa."

"Siis joutuu tuo eksynyt ihmis-raukka hukka-tielle sentähden ettei kukaan pitäjäläinen katso velvollisuudeksensa enemmän kuin toinenkaan häntä turvata."

"Miksi juuri meidän pitäisi häntä turvaaman?"

"Sentähden ennen kaikkea, että hän on laskenut toivonsa juuri meihin."

"Niin, hän on laskenut toivonsa sinuun, mutta ei minuun."

"Ethän siitä liene pahoillasi. Hänen ei sopinut kääntyä sinun puoleesi muuta kuin minun kauttani, senhän ymmärrät."

"Olkoonpa niinkin. Mutta kaikessa tapauksessa en minä suostu siihen, että hän otetaan meille."

"Minä pelkään, että me tavalla tai toisella saamme katua sitä."

"Pelkäätkös, että hän tulee polttamaan meidänkin talomme."

"En. Sitä en pelkää. Mutta kipinä saattaa tulla muualta ja polttaa meidän onnemme tuhaksi,"

"Sinä olet aika lailla taikauskoinen, Mari," sanoi Severin naurahtaen ja syleili vaimoansa.

"Sanotte taika-uskoksi sitä, kun omatuntomme vaatii meitä täyttämään velvollisuuksiamme?"

"No, myönnän ettei se ole taika-uskoa, vaan liian arkaa omaa tuntoa."

"Severin, Severin, minä toivoisin, ettei sinun tarvitsisi tulla havaitsemaan, ettei omatunto ole koskaan liian arka."

Mari jätti tässä miehensä ja meni ilta-askareihinsa. Hänen mielensä ei kuitenkaan ollut keveä. Mutta talouden toimet saivat hänen kuitenkin hetkeksi unhottamaan raskaat tunteensa.

Severin ei myöskään ollut aivan tyytyväinen.

Mutta hän luuli kuitenkin täyttäneensä kaikki velvollisuudet omaa talouttansa kohtaan, kun hän oli jäykästi asettunut vaimonsa liiallista hellä-tuntoisuutta vastaan. Hän ei huomannut että se hänen puolestansa oli pelkkää itsekkäisyyttä.

* * * * *

Kilpa-ajot olivat tulossa.

Se tuotti kaupungissa kaikenmoista puuhaamista. Työmiehet, joilta talvella puuttuu ansiota, saivat nyt viikkokausiksi tekemistä. Rata oli avattava jäällä. Telineet olivat rakennettavat, samoin lehteri katselioille ja kiikaritorni kilpa-tuomareille.

Toivoivatpa muutkin kaupunkilaiset yhtä ja toista tuloa ja voittoa. Sillä kilpa-ajot ovat ikäänkuin pienet markkinat. Ne tuottavat tavallista enemmän liikettä.

Moniaat kaupunkilaiset saivat kortteeri-rahaa talleistansa ja asunnoistansa.

Enin voitto lankesi kuitenkin kaupungin ravintoloille sekä kortteereista että muusta liikkeestä. Sillä kilpa-ajoniekat olivat enimmästään varakasta väkeä. Ja vaikka ei kaikki olleetkaan varallisia, tahtoivat he kumminkin siltä näyttää. Useimmat heistä asuivat sen vuoksi ravintoloissa.

Ja ravintolat olivat hyvillä mielin noista kilpa-ajoista. Sillä ne tulot, joista he tavallisina aikoina olivat puutteessa, vuotivat heidän laatikkoonsa sitä runsaammin kilpa-ajopäivinä.

Ja niitä päiviä kesti, niinkuin markkinoitakin, aaton aatot ja runnun runnut. Sillä vaikkei itse kilpa-ajoja ollut muuta kuin kaksi päivää, nimittäin koetuspäivä ja ajopäivä, niin alkoivat valmistukset jo päiviä ennen, ja lopetukset loppuivat päiviä myöhemmin.

Jo aaton aattona siis näkyi kaupungissa noita pieniä "kappi-rekiä," ja niissä istui kussakin enemmän tai vähemmän majavannahkoihin puettu mies.

Reen edessä taas oli enemmän tai vähemmän kilpa-ajoihin luonteva hevonen. Kuitenkin näkyi usein tämä seikka jo ajokaluistakin. Sillä vaikka reki olikin "myötä menevä," oli kuitenkin siloissa taikka aisoissa jotain puuttuvaista. Välin oli toinen aisa maalattu, toinen taas valkoinen, metsästä tähän tarpeeseen kyhätty.

Se todisti, että jo kotoa oli lähdetty puolivälisillä toimilla, taikka oli tiellä ajettu aisa rikki johonkin kujaan tai portin pieleen.

Hevosen suhteen ei kuitenkaan ollut karvaan katsomista. Sillä kuka tiesi, mitä jalopeuroja ne saattoivat olla koetuspäivänä radalla.

Usein tapahtui kuitenkin, että tämmöiset aisapuolet reet hyljättiin hevosineen.

Ne täyttivät sitte kilpa-ajossa väkilukua, vaikkei niitä radalle päästetty. Ja kaupungin kaduilla he sitten ajelivat ahkerasti, kiihottaen isvosikoita kanssansa kilpailemaan.

Varsinaiset kilpa-ajajat saapuivat vasta koetokseen. Heillä oli rekensä, aisansa, silansa ja hevonsensa kelpaavassa kunnossa. Ja itse miehetkin. Tavallisesti he olivat sitä laatua, että useimmat heistä hyväksyttiin kilpailemaan.

Semmoinen ajaja oli myöskin Tuominiemen haltia, Severin. Hän oli itse muodoltansa muhkea, hänen hevonsensa uljas ja hänen ajokalunsa siistit.

Koetoksessa oli Orkko verrattava parhaimpiin. Sen juoksu oli kaunista. Ei se kertaakaan rikkonut eikä liioin varastanut.

Ja kuitenkin se joutui ratamatkan etevimpäin rinnalla.

Tosin ei se ollut kaikkein paras.

Mutta Severin ei sitä ensinkään kiihoittanutkaan. Hän tiesi, että se sillä juoksulla hyvin tekisi matkansa määrättyssä ajassa, niin että se hyväksyttäisiin kilpailiaksi.

Toisena päivänä se vasta saisi koettaa ja näyttää, mihin se kelpaisi.

Mutta se herätti jo katseliain huomiota tässä ensimmäisessä juoksussa. Tosin ei siitä lyöty vetoa, niinkuin on tapana Englannissa. Mutta rikkaat hevosmiehet ja herrat tulivat sitä jo ostelemaan. Ja he tarjoilivat mikä mitäkin. Vaan Severin vastasi ettei hän millään hinnalla luopuisi hevosestaan.

Tulipa niitäkin, jotka tarjousivat sitä kilpailussa ajamaan. He väittivät ettei Severin osannut itse ajaa, että semmoinen hevonen voittaisi ensimmäisen palkinnon, jos sillä olisi taitavampi mies ohjissa.

Useat näistä "tarjokkaista" olivat noita aisa-puolia, joilla ei ollut toivoa päästä ajolle omilla virkuillaan, koska he olivat hylätyt.

Severin ei kuitenkaan huolinut heidän tarjouksistansa. Hän tunsu itse paremmin hevonsensa ja tiesi mihinkä määrään hän sen saisi juoksemaan.

Mutta "tarjokkaat" eivät tahtoneet päästää häntä vähällä. He surisivat hänen ympärillensä kuin karpäset, niin että hän ärttyi ja läksi ajamaan pois radalta.

Hänen mielestensä oli koko se huvi, minkä hän kilpa-ajoissa oli itselleen toivonut, pilattu. Ja äkeissänsä ajoi hän korttieriinsa, lukitsi Orkon talliin, sittenkuin hän oli sen kuivannut, juottanut ja opettanut. Itse asunnossaan oli hän vielä niin varovainen, että hän kätki rahansa, mitkä hän oli ottanut mukaansa, lukon taka.

Seuraavana päivänä oli itse pää-kilpa-ajot, palkinnon saamista varten. Se oli kaunis talvi-päivä, maaliskuun alussa. Aurinko loisti kirkkaasti ja sulatti lunta, vaan ei tehnyt mitään vahinkoa radalle, siksi oli kumminkin ilma kylmää.

Severin oli viettänyt yönsä kortteerissaan. Hän oli siis raittiimpi radalla kuin moni muu, joka oli pitänyt yötä ravintolassa.

Varhain aamulla valjasti hän Orkkonsa ja ajoi sillä kerran pari radan umpeen. Se näytti olevan raitis ruumiiltaan ja jäsenniltään sekin ja juoksi matkan hyvin.

Hän vei sen uudestaan korttieriin ja riisui sen. Sitte hän läksi kaupunkia kävelemään, sillä hän oli

levoton; kilpa-ajot alkaisivat vasta kello 11, eikä aika tahtonut kulua.

Viimein se kuitenkin alkoi lähetä määrä-tuntia, joten Severin nouti hevosensa ja ajoi taas radalle.

Sinne oli nyt kokoutunut paljon väkeä, sekä ajajia että katselioita.

Severin ei kuitenkaan jälkimmäisistä lukua pitänyt. Hän asettui ajajain riviin, odottamaan kunnes hänen nimensä huudettaisiin.

Hän päätti olla paljokaikempia tarkempi kuin edellisenä päivänä. Sillä nyt riippui palkinnon voitto hänen ajamisestaan.

Sittenkuin viisi tai kuusi hevosta oli ajanut, tuli hänen vuoronsa. Hän oli kuullut huudettavan heidän minuti- ja sekunti-lukunsa; mutta ei ne olleet ylen lähellä sitä aikaa, jonka hän koto-jäällä oli voittanut.

Hänellä oli siis vielä hyvä toivo.

Hänen nimensä huudettiin ja hän laski Orkkonsa menemään.

Orkko ei viivytellyt. Se ikäänkuin tiesi, että sen nyt tuli tehdä työnsä puhtaasti.

Severin ei huudellut, eikä ärjynyt ja karjunut sille. Ei hän myöskään nykyntä sitä toisesta taikka toisesta suitsesta, niin kuin monen tapa on, ei hän liion peljätellyt sitä rautaisella marhaminnalla, vaan kehoitti sitä hiljaisella puhuttelemisella yhä parantamaan juoksuansa.

Ja kaukaa katseliatkin näkivät että se yhä paransi, vaikkei se vähintäkään siinä kadottanut uljasta ryhtiään.

Kelloa soitettiin palkintotuomarien telineiltä. Minuti oli ajettu. Severin luuli olevansa radan puolivälillä taikka kumminkin lähellä sitä. Hän puhutteli hevostansa.

"Nyt Orkko," sanoi hän, "on meidän koettaminen, kuka täällä tänäpäpä on radan herra, mekö vai muut."

Ja hän kiristi hiukan suitsista.

Orkko kuuli puheen ja tunsu suupielissään kiristyksen. Hän harppasi vielä pitempiä askeleita ja otti niitä taajemmin.

Se oli hänestä huvityötä, koska hän kerran oli luotu juoksiaksi.

Asian ymmärtäväiset katseliain joukossa ja kilpatuomarit näkivät jo arviolta, että tuo juoksia tulee olemaan päivän sankari.

He pelkäsivät vain, että se tulisi tekemään jonkun pila-työn, rikkoisi taikka rupeisi varastamaan.

Vaan Orkko ei tehnyt kumpaakaan. Se olisi hävennyt silmänsä sokeiksi, jos joku olisi siitä sanonut, että siinä oli jonkinlaista vilppiä.

Luontokappaleet tulevat usein isäntiinsä. Ne perivät taikka saavat tavalla jollain heidän omituisuuksiansa.

Erittäin nähdään se koirissa. Jos isäntä on rehellinen, niin on koira samoin. Vaan salapurian koiran isäntään ei ole luottamista.

Severin ei ollut vilpistelevä mies ja sen vuoksi oli hänen hevosensakin kaikkia vilppiä vailla. Ja kun Severin ei myöskään ollut liian tulinen, niin ei ollut pelkäämistä, että hevonenkaan rupeisi radalla hätköimään ja rikkomaan.

Ensimmäinen ratakertta oli loppumaisillaan. Samassa kolkkasi kello toisteen. Kohta sen jälkeen saapui Severin lähtöpaikalle ja jatkoi matkaansa uudelleen. Orkon silmät välkkyivät siinä kun se lensi katseliain ohitse.

Kauppaneuvos K., joka istui katseliain joukossa, lausui, että jos tuo hevonen on ostettavissa, niin hän sen ostaa.

"Aiotteko tekin kilpa-ajolle?" kysyi joku hänen tuttavistansa.

"En; mutta minä tahtoisin kerran hevosen, jolla olisi hauska ajaa."

"Onhan teillä kyllä hyvät hevoset."

"On niin, mutta ne ovat työhevosia ja kuormahevosia. Minun tekisi jo mieleni saada hevosen omankin rekeni eteen."

Pian oli rata toisteen juostu ja katseliain ohitse menty, ennenkuin kelloa soitettiin. Orkko oli siis toisella ratakerralla melkoisesti parantanut juoksuansa.

Kolmannella kerralla soitettiin kelloa juuri kuin Orkko saapui katseliain kohdalle.

Joku luuli huomaamansa, ettei sen silmät enää välkkyneet niin kirkkaasti. Se oli erittäin naisväen ja neitosien havainto. He ovat enemmän kuin miehet tunteitten vallassa ja langettavat tuomionsa sen jälkeen.

Siis ei pitäisi heidän tuomionsa mukaan hevosta juoksetettaman peräksyttäin kolmea rataa. Kahdessa olisi kylliksi, niinkuin maakylien kilpa-ajoissa on tavallista.

Mutta kun tiedemiehet ovat vakuuttaneet, että hevonen, jos se joltinenkin on, juoksee kolme virstaa siinä kuin kaksikin, niin on se valtion kilpa-ajoissa tullut säännöiksi. Emmekä me pyydä sitä sääntöä muuttaa, koska Orkkokin sen matkan juoksi, hengästymätä tai nikahtumata.

Ja kun se kolmannen kerran lensi katseliain ohitse, huudettiin "eläköön," vaikka "eläköön" on jokseenkin pitkäpiimäinen sana tuon kosmopolitisen hurrahuudon asemasta, joka paljon pikaisemmin sanoo mitä se tarkoittaa.

Sentähden ehti Severin ajaa, kun eläkööntä veisattiin, pois radalta ja oli jo hyvän matkaa kaupunkia kohden ennenkuin viimeinen kadensi tuosta mainiosta kansallishuudosta oli vaiennut.

Hän hillitsi hevoisensa käymään ja kävelytti sitä jonkun puolen tuntia, kunnes se lakkasi höyryämästä, ja vei sen sitte korttieriin, jossa hän tapansa mukaan kuivaili ja pyhkieli sitä.

Saatuansa sen aivan kuivaksi, peitti hän sen loimella, pani apetta sen eteen ja meni kuulustelemaan, kuinka muiden oli käynyt.

Kauppaneuvos K., joka oli uhannut ostaa Severinin hevosen, sai hänen silmiinsä väkijoukossa ja tuli häntä asiasta puhuttelemaan.

Mutta Severin vastasi, niinkuin ennenkin, ettei hän ollut aikonunna sitä myydä.

"Mutta jos myytte", sanoi kauppaneuvos, "niin älkää sitä muille myykö. Minä maksan sen mitä muutkin tarjoavat."

Severin antoi vaaditun lupauksen.

Kilpa-ajo lähestyi loppuansa. Severin sai kuulla, ettei yhdenkään hevonen ollut juosnunna määrän matkaa niin pikaisesti kuin hänen ja että hänellä oli siis toivo ensimmäisestä palkinnosta.

Eikö niistä hevosista, jotka sittemmin vielä juoksivat, yksikään ollut sanottavasti etevä?

Useat herrat ja hevosmiehet tulivat nyt Severinin hevosta ostelemaan. Hän ei enää aivan jyrkästi kieltäynyt sitä myymästä. Kumminkin tahtoi hän kuulla, minkä arvon hinnasta antaisivat hänen hevosellensa.

Se on vasta näiden päivän tapauksia, että Suomen hevosesta kilpa-ajoradalla maksetaan 6,000 markkaa.

Severin ei tiennyt vaatia niin suurta hintaa, ei puoltakaan siitä. Kuitenkin päätti hän pyytää niin paljon ettei hän luullut kenenkään sitä maksavan.

Hänelle tarjottiin puolentoista tuhatta, joka on korkeimpia hintoja hyvästä hevosesta. Mutta asia jäi pelkkiin tarjouksiin. Kuitenkin sai kauppaneuvos K. kuulla tarjoukset.

Kun kilpa-ajot olivat päättyneet, mentiin yhteisille päivällisille. Severin olisi mielellään jäänyt niistä pois. Mutta kun hän ei tietänyt, milloinka palkintotuomarit julistaisivat päätöksensä, päätti hän seurata heitä ja muita hevosystäviä.

Päivälliset olivat komeat, niinkuin semmoisissa juhllisuuksissa ainakin. Se ei vaikuttanut mitään, että ravintoa oli yleensä vähän ja että vadit loistivat tyhyydestä, ennenkuin ne vierasten päähän pääsivät. Saivat he edes toisista jollei toisista ruokalajeista.

Ja sillä välin pidettiin puheita ja juotiin maljoja. Jokainen maistoi sen verran kuin luuli varainsa kestävän.

Koska seurassa enimmästä päästä oli pelkkiä hevos-ystäviä, niin oli ymmärrettävä, että puheetkin koskivat heidän ammattiansa.

Ja jos niihin puheisiin oli luottamista, niin olivat hevosystävät isänmaallisempia kuin muut. Sillä koska hevonen on jaloin luontokappaleista, niin olivat hevosten jalostuttajat jaloimpia kaikista.

Jota edemmäksi ehdittiin päivällisateriassa, sitä innostuneemmaksi tulivat puheet. Ja niitä jatkettiin vielä päivällisten jälkeenkin, sittenkuin palkintotuomarit olivat siirtyneet erilleen, tutkimaan, kutka päivän voitosta olisivat osallisiksi julistettavat.

Istuivatpa muutamat runojakin sepittämään päivän ja hevosten kunniaksi. Niitä runojansa he sitte lauselmivat seuran ja iltapuolen iloksi.

Mitä Severiniin tulee, niin ei hän alusta maistellut paljon maljoja, sillä hän oli päättänyt olla varovainen. Mutta ajan mittaan tuli hänkin innostuneeksi. Puheita pitämään ei hän kuitenkaan rohjennut.

Vaan nyt tuli se juhlallinen hetki, jolloin palkinto-tuomarit astuivat ulos juttu-kamaristansa ja julistivat korkean tuomionsa, jonka mukaan Severin tuli saamaan ensimmäisen palkinnon.

Hän ajatteli nyt voitollisella mielellä Maria, joka ei ollut ollut hyvilleen hänen lähdistänsä kotoa. Se muisto oli koko ajan painanut hänen mieltänsä ja tehnyt hänen olonsa kilpa-ajoissa ikäväksi.

Vaan nyt, kun hän tulisi voittajana kotiin ja lisäksi melkoisella raha-summalla, taipuisi epäilemättä Marinkin mieli kilpa-ajojen puolelle.

Saatuansa rahat ja niitä seuraavan voitto todistuksen, oli Severinin aikomus heti lähteä pois ja läpi yön ajaa kotiinsa. Mutta ne muut palkinnon voittajat kuiskasivat hänelle, ettei ollut soveliasta lähteä niin kiittämättöminä. Heidän oli muistaminen hevois-ystäviä ja toimimiehiä maljalla, jonka he yhteisesti tilaisivat.

Severin ei siis kehdannut olla kiittämätöin hänkään. Malja tilattiin, ja Severinin, joka ensimmäisen palkinnon oli saanut, tuli pitää puheenkin. Hän ei ollutkaan siinä kohden aivan taitamaton ja suoritti tehtävänsä jotenkin hyvin.

Mutta se malja oli hänelle vahingoksi, sillä hän unhotti aikomuksensa lähteä heti kotimatalle.

Hän tuli vielä viivähtäneeksi ja solmisi tuttavuuksia ja ystävyksiä. Niitä oli ehkä joukossa semmoisiakin, jotka aisa-puolina olivat hylätyt kilpa-ajoista, vaan joita ei täällä yleisissä ravintoloissa käynyt hylkääminen.

Tietämätänsä ja ymmärtämätänsä joutui Severin semmoisten pariin.

* * * * *

Severin heräsi korttierissaan. Se oli jotenkin varhain aamulla. Hän tunsi pistoksen sydämissään. Jotain kauheata, hirmuista oli tapahtunut. Hän nousi istualleen vuoteellansa.

Pää tuntui raskaalta. Mutta se ei ollut mitään hänen mielensä raskauden suhteen.

"Mari, Mari!" huudahti hän tuskissaan.

Vaan Mari oli hänestä kaukana. Ja hän oli vielä kauempana Marista.

Hän koetti koota muistojansa. Kuinka oli hän unohtanut lähtemästä ajamaan kotiinsa läpi-yön, niinkuin hän oli päättänyt? Se oli se malja, joka oli juotu hevos-ystävain kunniaksi.

Hän oli saanut uusia tuttavuuksia, joiden nimeä hän ei kuitenkaan tiennyt ja joiden kanssa hän oli lähtenyt kulkemaan.

Hän hyppäsi vuoteeltansa ja juoksi koettamaan taskujansa. Revolveria ei ollut niissä. Mari oli saanut estetyksi hänen ottamasta revolveria mukaansa. Rosvoista hän pääsisi yhdellä ruoskan siimauksella heidän korviensa ympäri; samoin susista — semmoisella hevosella. Koko susi-laumakaan ei sitä voittaisi juoksussa.

Severin muisti Marin silmäyksen sinä hetkenä. Se ei ollut iloinen, niinkuin tavallisesti. Pikemmin siinä oli koko joukon surua, miltei moittimista, kun Severin läksi kilpa-ajomatkalle.

Ja nyt!

Hän koetti uudestaan taskujansa ja sai käsiinsä voitto-todistuksen kilpa-ajoista ja rahakukkaron.

Mutta se oli likimain tyhjä. Hän oli voittanut ja samassa kadottanut. Uudet ystävät olivat hänen viemänsä peli-huoneeseen, jossa hän hämärästi muisti nähneensä kaikenlaisia haamuja, herroja, puoliherroja ja pettureita.

Hän muisti myöskin himmeästi että siellä oli vielä maistettu jonkunmoista viiniä, joka hänen oli yhä enemmän hurmannut ja saattanut panemaan pelipöytänsä voittorahojansa. Alussa se oli tapahtunut pilaan vuoksi, vaan sitte kiihossa. Hän oli toivonut saavansa rahat takaisin kahdenkertaisesti. Mutta ne olivat menneet.

Se ei häntä niin suuresti rasittanut kuin se häpiä että hän, Severin, joka oli ylöspäin pyrkivä mies, oli vaipunut alemmaksi.

Kuinka hän enää kehtaisi näkyä kunniallisten kuntalaisten keskuudessa, joka niin syvään oli langennut.

Mutta sanokaamme hänen kunniauksensa, ettei sekään hänen mieltänsä niin paljon painanut, kuin se todellisuus, että hän, vaikkei kukaan sitä tietäisikään, oli langennut. Itse lankeemus oli se, joka häntä vaivutti niin, ettei hän rohjennut silmiänsä nostaa yhä leviävää aamuruskoa kohden, joka akkunasta alkoi loistaa sisälle.

Aamurusko oli aina ennen ollut hänen ihastuksensa. Nyt se oli hänen mielestään kolkempi kuin synkemmät myrskypilvet. Ja nekin olisivat olleet liian kauniit. Ainoastaan maanjäristys tai mailman loppu olisi häntä tällä kertaa tydyttänyt. Ne olisivat kerrassaan haudanneet hänen ja hänen häpiänsä.

Se oli jumalaton ajatus. Mutta hän oli itse ollut niin jumalaton, ettei hän tietänyt edessään olevan muuta kuin perikadon. Ja hän olisi suonut sen tulevan jota pikemmin sitä parempi.

Mutta päivä valkeni valkenemistaan. Ja Severinin mieli synkeni synkenemistään. Vaan tätä kurjaa elämää oli kuitenkin jatkettava.

Severin oli hamasta lapsuudestaan kammonut kortteja. Usein oli hän nähnyt toisten poikain niitä pitelevän, mutta hän oli aina ylpeästi siirtynyt heidän paristansa.

Vaan nyt ensikerran oli paha henki hänen vietelleyt — ei paha henki — uudet toverit — ei uudet toverit — malja ja viini — ei, hän itse oli vietelleyt itseänsä panemaan rahansa onnen pöydälle. Hän oli hukannut.

Kuinka hän kehtaisi katsoa Maria silmiin? Ja äitiänsä? Ja isäänsä?

Viimeinen seikka oli miltei kaikkein katkerin. Sillä Severin oli itseviisaudessaan ja itserakkaudessaan pitänyt itseänsä monessa suhteessa isäänsä parempana.

Ja nyt! Kuinka korkea hänen isänsä oli hänen rinnallansa!

Hän itse oli tuhlaaja poika, joka ei ollut verrattava hänen isänsä alhaisimpiin palvelioihin.

Severin puki päällensä. Sillä tehtävät olivat tehtävät vaikka kuolema pakoitti sydämissä. Hän meni talliin katsomaan Orkkoa.

Orkko hirnui ja hörähti häntä vastaan. Se oli kaivannut häntä ehtoolla ja pannut levolle ilman pahnoja ja juomata. Mutta sitä oli aina ennen hyvin hoidettu, niin että, vaikka se nyt olisi toivonut samaa hoitoa, se ei ollut aivan pahoillansa siitä että hoitoa kerran puuttui. Se oli pikemmin ikävillänään, kun ei se nähnyt isäntäänsä ja tuttavaansa.

Sen vuoksi se nyt hirnui pikemmin ilosta, kuin puutteen tähden, kuullessaan isäntänsä avaavan tallin ovea.

Severin tunsu aivan hyvin sen äänen ja tajusi Orkon mielen. Mutta se lisäsi hänen alakuloisuuttansa.

Ja ehdottomasti muistui hänen mieleensä kansan laulu:

"Voi sinua, voi minua, voi ettei olis kumpaakaan!"

Sillä, jollei Orkkoa olisi ollut, niin ei hän olisi joutunut kiusaukseen.

Jos hän olisi ollut rajumielinen pohjalainen, niin hän ehkä synkkämielisyydessään olisi pistänyt puukon Orkon kurkkuun ja siten tehnyt lopun kaikesta ystävydestä. Nyt hän vain hyväili hevostansa — ja lausui vielä kerran:

"Voi sinua, voi minua, voi ettei olis kumpaakaan."

Mutta eihän se Orkon syy ollut, että Severin joutui pelurien pariin. Oma se hänen syynsä oli. Sen hän itse tunnusti ja rupesi Orkkoa valjastamaan. Sillä pois oli täältä lähteminen, vaikka sitte mentäisiin mailman toiseen päähän.

Severin istui rekeen, samaan rekeen, jossa hän oli istunut eilispäivänä ja ajanut radalla ja voittanut. Ja sama hevonen oli hänen edessänsä.

Mutta mikä eroitus!

Severin ajoi ulos kadulle. Se oli vielä ihan tyhjä ihmisistä. Hän ei sen enempää ohjannut Orkkoa. Mutta Orkko tiesi, missä päin koto oli. Se lähti sinnepäin.

Ja Severinin mielestä se juoksi liian virmasti. Hän olisi tahtonut viipyä kotimatalla ikänsä loppuun eikä sinne koskaan saapua.

Aurinko nousi kirkkaana, mutta se oli outo aurinko Severinin mielestä. Puut olivat kuurassa edellisen yön pakkasesta.

Ne välkkyivät auringon säteissä, niinkuin monivärisillä jalokivillä koristettut.

Mutta ne häikäisivät Severinin silmiä. Sillä kaikki, mikä eniten oli häntä huvittanut, tuotti nyt hänelle pelkkää ikävyyttä. Yksin varpusetkin, jotka kylän räystäällä tirskuivat päivän paisteessa, julistivat hänelle alakuloisuutta.

Hän muisti Liisaa, joka vankeudessa istui ja jota hän oli kieltänyt Marin ottamasta palvelukseensa. Kuinka Severin oli ollut itserakas! Ja nyt ei hän ollut rahtuakaan parempi.

Tosin oli Liisa vihan vimmassa tehnyt pahaa muille, ja hän, Severin, ainoastaan itsellensä; mutta hän oli koettanut pelissä voittaa ja saattaa toiselle sitä tappiota, joka oli langennut hänelle itsellensä.

Entä jos hän olisi voittanut pelissä sen rahasumman, minkä hän itse oli hukannut? Se tosin olisi ollut kahta vertaa katkerampi.

Sillä olisiko hän todellakin ollut niin halpa-mielinen, että hän olisi juljennut ne rahat pitää? Kuka tiesi mihin viettelyksiin hän olisi joutunut, jos hän vielä kaiken kurjuuden päätteeksi olisi voittanut.

Näissä synkissä ajatuksissaan kulki matka yhä edelleen ja tie lyheni.

Kuinka hän kohtaisi Maria ja vanhempiansa? Sen kysymyksen teki hän itselleen ehtimiseen. Tietysti tuli hänen ensin kohdata nuoren vaimonsa, joka häntä kotona odotti — ei voittajana, arvattavasti, vaan ei niin häpiällisesti voitettunakaan.

Hevonen päristeli useat kerrat, juostessaan tietä. Se todisti että isäntää kotona odotettiin ikävöiden. Mutta kuinka kehnona hän saapui kotiin ja kuinka vähän hän ansaitsi olla tervetullut!

Viimein alkoi kotiseutu lähestyä. Orkko hörähti ilosta. Ensimmäinen, joka kuuli heidän tulonsa, oli tietysti talon tarkkakuuloinen koira Sutki. Se haukahti muutaman kerran ja lähti vastaan otolle.

Severin näki sen jo kaukana tulevan liehakoiden. Se oli uusi pistos hänen mielessänsä niistä monesta samanlaisesta, jotka hän oli tänäpäinä tuntenut. Hänen oli mahdoton käsittää, kuinka Sutki oli iloinen hänen kotiin tulostansa, hän kun oli niin sortuneena.

Kun Mari kuuli kulkuset, riensi hän ulos Severiniä tervehtämään ja vastaan ottamaan.

Mutta hän näki kohta hänen muodostansa, että jotain synkkää oli tapahtunut. Ja hänenkin mielensä synkeni, niin ettei hän iloisesti ja leikkipuheella tervehtänyt Severiniä, niinkuin hänen aikomuksensa oli ollut, vaan kysyi vaikiasti:

"Severin, oletko sairas?"

"Sairas kyllä minä olen," vastasi Severin, alhaisella äänellä ja alkoi hevostansa riisua. Mari näki ettei tässä ollut sias kysymyksille ja tutkimuksille. Hän rupesi sen vuoksi auttamaan Severiniä hevosen riisumisessa ja lausui vain:

"Mene sisälle, kyllä minä tämän hoidan."

Severin totteli ikäänkuin käskyä. Hänessä ei ollut tällä hetkellä ruumiin eikä hengen voimaa, niin että hän olisi edes kyennyt vastaan sanomaan vaimoansa. Hän siis meni sanaakan lausumata huoneeseen ja, kun hän oli saanut päällysvaatteensa yltänsä, paiskasi hän itsensä suulleen sohvalle ja painoi kasvonsa syvään pään aluseen.

Mari oli jäntevä ja voimakas vaimo. Ja vaikka hän huomasi, että jotain pahaa oli Severin'ille tapahtunut, ei hän kuitenkaan säikähtynyt eikä luullut vahingon olevan auttamattomissa.

Hän talutti Orkon talliin, peitti sen loimella ja viskasi sille heiniä, joita Orkko rupesi ahneesti syömään. Siitä hän näki, ettei kumminkaan sille ollut mitään pahaa tapahtunutta.

Tämän jälkeen meni hän sisälle ja näki Severin makaavan sohvalla, kasvot pään-aluseen kaivettuina.

"Severin," sanoi Mari, "minä näen, että sinun tuntosi on sairaampi kuin ruumiisi. Sinulle on jotain tapahtunut. Sinä olet velvollinen sanomaan sen kaunistelemata — sitä velvollisempi, jota pahempi tapahtuma on, niinkuin minä olen velvollinen kantamaan osan sinun kuormastasi."

"Se kuorma on minun yksin kannettavani," vastasi Severin, "se ei ensinkään sovi sinulle."

"Saatpa nähdä, että sopii, kun vain puhut ja puhut totta."

Severin oli ääneti,

"No sitte minä rupean juttelemaan sinun edestäs," sanoi Mari. "Kuule nyt!"

Ja hän laski kätensä Severinin pään päälle. Se tuntui niin virkistävältä Severinille.

"Sinä tulit kilpa-radalle. Sinä ajoit ensimmäisen kerran radan umpeen — — —"

Severin oli yhä ääneti.

"Ja toisen ja kolmannen kerran," jatkoi Mari. "Ja kaikki kävi hyvin."

"Kaikki kävi hyvin," vastasi Sevevin.

"Mutta siellä oli kolme, neljä parempaa hevosta kuin Orkko. Ne juoksivat nopeammin — ja voittivat — ja saivat palkinnot."

"Jospa olisivatkin voittaneet ja saaneet palkinnot," huoautti Severin ja nousi istualleen sohvalla."

"No sitte voitti Orkko ja sinä sait palkinnon, niinkö?"

"Niin, Orkko voitti ja minä sain palkinnon."

Ja Severin kertoi kaikki, mitä oli tapahtunut, teeskentelemätä ja kaunistelemata.

Ja kun se oli tehty tunsu hän kohta melkoisen helpoituksen sille hirmuiselle tunnon vaivalle, joka häntä oli painanut.

Mari istui hänen vieresssänsä sohvalla. Severin ei koko aikana, kun hän jutteli, rohjennut katsoa Maria kohden; vaan nyt hän vilkasemalla rohkeni.

Marin katsanto oli surullinen, eikä hän alussa lausunut mitään. Vaan hetken aikaa oltuansa ääneti, sanoi hän:

"Se oli ikävä tapaus, ja se todistaa, ettei sinua ole määrätty kilpa-ajajaksi."

"Lieneekö minua määrätty juuri muuksikaan," virkkoi Severin, "minä tunnen itseni tällä hetkellä sangen kehnoksi."

"Se on hyvä, ettäs tunnet; pahempi olisi, jollet tuntisi; sitte ei olisi toivoa parannuksesta."

"Te vaimot olette onnellisia; te ette joudu senlaisiin kiusauksiin."

"Kylläpä niitä on meilläkin kiusauksia," sanoi Mari. "Muista esimerkiksi Liisaa."

"Minä muistin hänen jo tiellä ja ajattelin, etten minä ole häntä yhtään parempi, pikemmin huonompi."

"Senpä vuoksi on hyvä aina pitää muistossa sitä lausetta, joka sanoo: 'hän, joka seisoo, katsokoon ettet hän lankea'."

"Minä en pyydä olla vastaan, jos tahdot ottaa Liisan palvelukseesi."

"Se on hyvä. Minä annan kohta siitä tiedon unilukkarille."

"Ja tiedätkös vielä mitä, Mari. Nyt on käräjät kirkonkylässä. Minä aivon mennä sinne ja ilmoittaa etten minä kykene talouttani hoitamaan, vaan pyydän, että oikeus määrää sinun hoitajakseni."

"Nyt puhut leikkiä, Severin. Sitä et millään tavalla saa tehdä," sanoi Mari. "Minä luulen ja tiedän, että sinusta tämän tapauksen perästä tulet ehkä vielä parempi talouden hoitaja kuin tätä ennen."

Severin syleili vaimoansa. Marin lempeys ylensi häntä monta vertaa enemmän kuin torat olisivat tehneet: ja hän teki ikuisen päätöksen, ettei hän enää koskaan sanoisi vaimoansa vastaan eikä ryhtyisi mihinkään puuhaan, jota Mari ei hyväksyisi. Hän myönsi nyt itsellensä, että jos hän ei olisi mennyt kilpa-ajoihin, niin ei tämä ikävä tapaus olisi kohdannut.

"Minä en ikänä mene kilpa-ajoihin," lausui Severin hetken perästä.

"Se onkin paras niin."

"Ja paras on, että myymme Orkon," jatkoi Severin. "Mitä me niin kalliilla hevosella teemme. Minulle tarjottiin siitä jo hyvät hinnat."

"Mutta ikävä on antaa sitä kilpa-ajajillekin," sanoi Mari. "Ei kaikki pitele hevostansa niin kauniisti kuin sinä."

"Meidän ei tarvitsekaan myydä sitä kilpa-ajajille. Kauppaneuvos K. ostaa sen itsellensä ajohevoseksi. Ja hänellä Orkko saa yhtä hyvät päivät kuin meillä."

"Tietysti on meidän kuitenkin pyydettävä lupa sen myymiseen isältäsi."

"Tietysti. Ja sinun täytyy se lupa hankkia. Ja sinun tulee myöskin kertoa isälleni, mitä tyhmyyksiä minä kaupungissa tein. Hänellä on oikeus saada siitä tieto."

"Eikö olisi parempi, ettäs itse puhuisit?"

"Minä pyydän, että sinä sen teet, Mari," sanoi Severin. "Niin tarpeellista kuin minä luulen olevankin, että isä ja äiti sen saavat tietää, sillä en minä tahdo pahantekoani heiltä salata, niin vaikeata ja miltei mahdotonta on minun itse sitä jutella. Mutta sinä Mari osaat sen tehdä mukavasti."

Vaikka se Marille oli ikävää, ei hän kuitenkaan raskinnut kieltää, joten hevonen valjastettiin, ja Mari lähti ajamaan appelaan.

Siellä hän kertoi molempain sekä apen että anopin kuullen, mitä oli tapahtunut.

Anoppi puhkesi itkuun ja apen muoto synkistyi.

"Vai niin, vai niin," päivitteli Siuron isäntä, "joko hänestä nyt on tullut juomari ja peluri."

"Minä toivon," sanoi Mari, "ettei hänestä ole tullut kumpaakaan. Ja paras todistus siitä on, että hän tuntee vikansa syvästi, ja sekin, ettei hän ole tahtonut sitä salata teiltä — eikä minulta."

Anoppi pyykäsi pois kyyneleensä.

"Mahdat nyt ennustaa totta, rakas Mari," lausui hän. "Ja hyvä on, että edes sinulla on toivo."

Ukko ei virkkanut mitään, mutta uudisti muistossaan entiset ajatuksensa, että jos Severinistä tulisi miestä, olisi se Marin ansio.

Sitte tuli puhe Orkon myymisestä, jonka hinnasta ja ostajasta Mari kertoi, mitä Severin oli sanonut.

"Severin tahtoo myydä hevosen, saadaksensa hukata vielä nekin rahat korttipelissä," sanoi hänen isänsä.

"Sitä hän ei tee, appi hyvä."

"Takaatkos?"

"Takaan."

"Mihin sitte aivotte panna rahat?"

"Karjaamme on tarve lisätä, ja mitä ylitse jää, viedään pankkiin."

"Se on sinun tuumasi?"

"Niin, ja Severinin."

Siuron isäntä suostui siihen, että Orkko myytäisiin.

Ja jo parin päivän perästä läksivät Severin ja Mari sillä kaupunkiin.

Mari ei olisi huolinut mennä mukaan ja tahtoi sillä näyttää, ettei hän epäillyt Severinin oikein asioimisesta; mutta Severin vaatei häntä, eikä luvannut mennä yksin. Sentähden he läksivät molemmin.

Kauppa-neuvos K. oli hyvin iloissaan, kun he tulivat tarjoamaan hänelle hevosta. Hän maksoi tinkimätä hinnan, mitä vaadittiin.

* * * * *

Astumme ajatuksissamme aikaa vähäisen, vuosia vaihettelevia muutamia.

Severin ja Mari, taikka oikeimmin Mari ja Severin olivat onnella ja menestyksellä hoitaneet talouttansa Tuominiemellä.

Sanoimme Mari ja Severin, sillä jälkimmäinen, vaikka ulkoa nähden isäntä talossa ja väkensä komentaja, noudatti kuitenkin emäntänsä tahtoa.

Hänen itseviisautensa ja itserakkautensa oli saanut semmoisen tärähdyksen, että vaikka hän siitä muuten virkeni, ei hän enää koskaan luottanut tuumiinsa, jos Mari jollain tavalla ei niihin mieltynyt.

Ja sen vuoksi vallitsi talossa hyvä sopu, kauniinta laatua.

Korpimaat laajenivat laajenemistaan viljelykselle ja kasvattivat runsaat laihot heinää, kauraa, ruista.

Karjapiha laajeni myöskin ja maitokamari — ja kanain ja hanhien luku.

Mari oli saanut uskollisen ja uutteran apulaisen Liisasta, johon hän sai luottaa askareissa ja taloudessa, kun ei hän itse lapsiltaan aina niihin kerinnyt.

Ne lapsetpa viettelivät apen ja anopinkin useimmin Tuominiemelle, kuin he siellä muuten olisivat käyneet.

Iso-isä kutsui niitä ulpukoiksi ja piti heitä sangen rakkaana. Ja ulpukoita ne olivatkin; niillä oli vaaleat hiukset, niinkuin heidän äidillänsä, ja ruskeat silmät.

Ivar kävi niinkään usein sisartansa ja Severiniä tervehtämässä. Mutta hän oli harvapuheinen kuin ennenkin. Enimmästään tapahtui hänen käyntinsä pyhä päivinä kirkkomatkoilta, sillä arkipäivinä ei hän kerinnyt töiltänsä.

Mari huomasi kuitenkin, ettei Ivarin matkat olleet niin paljon häntä ja Severiniä varten, kuin pikemmin Liisaa.

Mutta hiljainen kuin Ivar oli, ei hän ryhtynyt Liisan kanssakaan puheisin.

Sen vuoksi päätti Mari kerran itse puhutella Liisaa siitä asiasta. Vaan tämä kielsi kohta ja sanoi että entuudet olivat tehneet tulevaisuuden hänelle mahdottomaksi. Hän ei tahtonut saattaa häpiää kunniallisille perheille, tunkeumalla heidän sukuunsa. Hän oli kiitollinen, kun hän sai heitä palvellackin.

Eikä siinä auttaneet mitkään vastaväitteet Marin puolelta.

Mari puhui siitä asiasta Severinille ja anopille ja apellensa, eikä kellään ollut sitä vastaan. Sillä he olivat kaikki nähneet, mikä kelpo ihminen Liisasta oli tullut. Vaan Liisa itse pysyi järkähtämättömänä. Ja ainoastaan aika voisi ehkä parantaa hänen mielensä syviä haavoja.

Mutta Siuron isäntä ja emäntä olivat tulleet vanhoiksi. Erittäin rasitti talouden hoito emäntää, joka olisi tarvinnut nuoren apulaisen taikka kokonaan päästä kaikesta.

Ja isäntä huomasi, että Severin oli häntä monta vertaa toimeliaampi, Hänenkin mielensä teki päästä jo kaikista huolista ja vaivoista.

Mutta pää-asiassa teki molempain mieli saada läheisyyteensä lapset ja lasten lapset. Heille tuli raskaaksi elää käyden kahtauttaan suuressa varakkaassa talossa, kun heidän oli mahdollinen saada niin suloista väkeä jokapäiväisiksi elinkumppaniksensa kuin Mari ja hänen lapsensa olivat.

He keskustelivat asiasta niin, että Siuron rustholli kokonaisuudessaan annettaisiin Severinille ja Marille, ja vanhukset eläisivät yhdessä heidän kanssansa.

Tätä tulivat vanhukset yhtenä päivänä ehdottelemaan nuorille.

Tosi kyllä että Tuominiemi oli tullut Severinille ja Marille rakkaaksi, koska he siellä olivat

avioelämänsä alkaneet ja taloutensa siellä ruvennut hyvin menestymään, mutta vanhusten mieltä ei ollut pahoittaminen.

Kuitenkin oli päätettävä, ettei noita inhoittavia eläke-ehjoja, jotka olivat niin tavallisia, kun vanhat luovuttavat lapsilleen talonsa, saisi tulla kysymykseen. Heidän taloutensa olisi pysyvä yhteisenä, niin kauvan kuin yksikin eläisi, paitsi mitä lapsiin tuli.

Severin ei kammonut ryhtymästä isänsä taloa hoitamaan, kun hänellä oli niin soma apulainen kuin Mari oli, josta hänen isänsä piti yhtä paljon kuin silmä-terästensä.

Severin oli tullut siihen havaintoon, että mitä erimielisyyksiä ikinä oli ollut syntymäisillään, Mari ne aina oli saanut tasoitetuksi. Ja Mari ne edelleenkin olisi tasoittava, jos niitä ilmaantuisi.

Siis sovittiin niin, että Ivar ottaisi haltuunsa Tuominiemen ja muuttaisi sinne vanhempainsa kanssa.

Mari ei kuitenkaan tahtonut, että Puolamäki, hänen syntymäkotinsa, joutuisi vieraille.

Sen vuoksi päätettiin ottaa Puolamäki kartanon haltuun. Ja Mari piti jo ennakolta juhla-hetkinänsä, jolloin hän saisi Severinin kanssa käydä vanhassa kodissansa, sen taloutta ohjaamassa.

Yksi ainoa seikka jäi järjestämättä. Tuominiemeen saatiin kyllä tukeva isäntä Ivarista, vaikka siellä ei ollut emäntää.

Vaan koska nyky-ajan romanit tavallisesti päättyvät sillä, että jätetään jotain lukia in arvattavaksi ja tulevaisuuden suhteen kuviteltavaksi, niin jätämme mekin ja sanomme:

Jälkimmäisen osan loppu.

End of Project Gutenberg's Torpan tyttö II, by Anton Wilhelm Lindgren

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK TORPAN TYTTÖ II: KUVAUKSIA KANSAN
ELÄMÄSTÄ ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE

PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work

and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.